Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

До захисту допущено кафедрою міжнародних економічних відносин та логістики протокол №____ від _____

завідувач кафедри _____ Анна ЗАЙЦЕВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ТОРГОВЕЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ БРАЗИЛІЄЮ ТА КИТАЄМ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ

Спеціальність (спеціалізація) 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма Міжнародні економічні відносини

Здобувач _____ Анастасія ТРОЦЬКА

Науковий керівник _____ Олена ХАНОВА

Харків – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Спеціальність 292 – «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма – «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики
Анна ЗАЙЦЕВА
_____

«____» _____2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Троцькій Анастасії Вячеславівні

1. Тема роботи

Особливості та виклики торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм в агропромисловому секторі

керівник роботи: к.геогр.н., доцент Ханова О.В.,

затверджені наказом по університету від 03.03.2026 № 4001-5/598

2. Строк подання студентом роботи 10.05.2026 року

3. Перелік питань, які потрібно розробити:
розкрити сутність і значення міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією; проаналізувати основні теоретичні концепції та моделі міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері; визначити методичні підходи до оцінки ефективності торговельної взаємодії між країнами; охарактеризувати сучасний стан торговельних відносин між Бразилією та Китаєм; виявити особливості, ризики й виклики аграрної співпраці між Бразилією та Китаєм в аграрній свері; окреслити перспективи розвитку бразильсько-китайських аграрних зв’язків у контексті глобальної економічної трансформації.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Теоретичні засади торговельної співпраці країн світу в агропромисловому секторі
2.	Особливості та виклики торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм в агропромисловому секторі

5. Дата видачі завдання 01.12.2025 р.

Здобувач Анастасія ТРОЦЬКА

Керівник роботи Олена ХАНОВА

АНОТАЦІЯ

Троцька А.В. Торговельна співпраця між Бразилією та Китаєм в агропромисловому секторі : кваліфікаційна робота бакалавра [Рукопис]. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. 59 с.

Кваліфікаційна робота бакалавра присвячена дослідженню особливостей та викликів торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм у агропромисловому секторі в умовах глобалізації світового ринку продовольства. У роботі розкрито теоретичні засади міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією, визначено сучасні моделі торговельно-економічного співробітництва та окреслено ключові тенденції розвитку міжнародного аграрного партнерства.

У першому розділі роботи розглянуто сутність і значення міжнародної торгівлі агропромисловими товарами, а також концепції та моделі міжнародного співробітництва в аграрній сфері.

У другому розділі проаналізовано торговельні відносини між Бразилією та Китаєм: структуру, динаміку та напрямки аграрного експорту й імпорту, визначено головні проблеми, екологічні ризики та можливості подальшого розвитку партнерства.

***Ключові слова*:** міжнародна торгівля, агропромисловий сектор, Бразилія, Китай, співробітництво, експорт, сталий розвиток.

ANNOTATION

Trotska A. V. Trade Cooperation between Brazil and China in the Agro-Industrial Sector: bachelor's qualification paper [Manuscript]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2026. 59 p.

The bachelor's qualification paper is devoted to the study of the features and challenges of trade cooperation between Brazil and China in the agro-industrial sector under the conditions of globalization of the world food market. The paper reveals the theoretical foundations of international trade in agro-industrial products, defines modern models of trade and economic cooperation, and outlines key trends in the development of international agricultural partnership.

The first chapter examines the essence and importance of international trade in agro-industrial goods, as well as the main concepts and models of international cooperation in the agricultural sector.

The second chapter analyzes trade relations between Brazil and China, including the structure, dynamics, and directions of agricultural exports and imports; identifies the main problems, environmental risks, and opportunities for further development of the partnership.

Keywords: international trade, agro-industrial sector, Brazil, China, cooperation, export, sustainable development.

ЗМІСТ

Вступ 6

Розділ 1. Теоретичні засади торговельної співпраці країн світу в агропромисловому секторі 9

1.1.Сутність і значення міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією.. 9

1.2. Концепції та моделі міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері 13

Висновки до першого розділу..... 21

Розділ 2. Особливості та виклики торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм в агропромисловому секторі 22

2.1. Основні характеристики торговельних відносин між Бразилією та Китаєм..... 22

2.2. Особливості аграрної взаємодії між Бразилією та Китаєм в умовах нестабільності..... 31

2.3. Перспективи розвитку бразильсько-китайської співпраці в агропромисловому секторі..... 41

Висновки до другого розділу..... 48

Висновки 50

Список використаних джерел..... 53

ВСТУП

Обґрунтованість актуальності обраної теми. Міжнародна торгівля агропромисловою продукцією виступає ключовим механізмом перерозподілу продовольчих ресурсів і підтримання макроекономічної стабільності держав. Її структура формується під впливом не лише ринкових факторів, а й геополітичних, екологічних та технологічних обмежень. У цьому контексті взаємодія між Бразилія та Китай набуває системного значення: перша забезпечує масштабну пропозицію аграрної сировини, друга, формує стійкий попит, обумовлений демографічними та структурними змінами споживання.

Поглиблення двосторонньої торгівлі супроводжується зростанням залежності та накопиченням ризиків, зокрема чутливістю до цінових коливань, екологічними обмеженнями та регуляторними бар'єрами. Додатковий вплив чинять сучасні геоекономічні трансформації, а саме, торговельна війна між США та Китаєм та наслідки COVID-19, які спричинили перерозподіл торговельних потоків і перегляд логістичних стратегій. Це зумовлює необхідність системного аналізу торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм як елементу формування нової конфігурації глобального аграрного партнерства.

Ступінь вивчення проблеми. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі та агропромислового співробітництва досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці. Теоретичні засади міжнародного аграрного співробітництва висвітлено у працях Дриголи К. В. [1], Фурдичка О. І. [7], Киризюка С. В. [8], Кудінової М. М. та Рубайко М. О. [9], Петренко К. В. [14], а також Петровської І. В. і Ковальчук К. С. [15]. Зарубіжні автори: Янк М. С. [20], Нонненберг М. Ж. Б. [46], Колуссі Дж. [38], Дхубхадел С. П. [40], розкривають особливості бразильсько-китайських аграрних зв'язків у контексті глобальних викликів. Вагомий внесок зроблено й у колективних звітах міжнародних організацій, OECD та FAO [47; 48], де висвітлено динаміку торгівлі, зміну цінових трендів і перспективи сталого розвитку аграрних ринків. Разом із тим, попри наявність значного масиву аналітичних матеріалів, комплексний науковий аналіз

особливостей і викликів співпраці між Бразилією та Китаєм в агропромисловому секторі залишається обмеженим, що зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення особливостей та тенденцій торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм в агропромисловому секторі. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

– розкрити сутність і значення міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією;

– проаналізувати основні теоретичні концепції та моделі міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері;

– визначити методичні підходи до оцінки ефективності торговельної взаємодії між країнами;

– охарактеризувати сучасний стан торговельних відносин між Бразилією та Китаєм;

– виявити особливості, ризики й виклики аграрної співпраці між Бразилією та Китаєм в аграрній свері;

– окреслити перспективи розвитку бразильсько-китайських аграрних зв’язків у контексті глобальної економічної трансформації.

Об’єктом дослідження є процес розвитку міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією в системі глобальних економічних відносин. **Предметом** дослідження є особливості та виклики розвитку торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм в агропромисловій сфері.

Методи дослідження. У роботі використано системний, структурно-функціональний, статистичний, порівняльний, індексний, економіко-математичний та графоаналітичний методи. Теоретичну основу становлять сучасні підходи до аналізу міжнародної аграрної торгівлі, викладені у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також у звітах FAO та OECD.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні матеріали Світової організації торгівлі (WTO), Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), Організації економічного співробітництва та розвитку

(OECD), дані агентств Reuters, UkrAgroConsult, China Daily та наукові публікації 2020–2025 рр.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг становить 59 сторінок, містить 6 рисунки, 9 таблиць. Список використаних джерел налічує 52 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТОРГОВЕЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ КРАЇН СВІТУ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ

1.1.Сутність і значення міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією

Міжнародна торгівля агропромисловою продукцією є складовою системи світових економічних відносин, що забезпечує рух сільськогосподарських товарів, продовольства, сировини та технологій між державами з метою ефективного використання ресурсів і задоволення продовольчих потреб населення. Вона відображає дію закону міжнародного поділу праці, коли країни спеціалізуються на виробництві тих аграрних товарів, у виробництві яких вони мають порівняльні переваги [1, с. 4–5; 13].

З економічної точки зору, аграрна торгівля виконує функції ресурсного вирівнювання, оптимізації виробничих витрат та підвищення ефективності використання факторів виробництва. Для країн, що мають сприятливі природно-кліматичні умови, – таких як Бразилія, Аргентина чи Україна – це ключовий інструмент залучення валютних надходжень і забезпечення продовольчої безпеки світу [10; 14].

На відміну від промислових товарів, агропромислова продукція характеризується низкою специфічних рис:

- біологічною природою виробництва та залежністю від кліматичних і сезонних факторів;
- високою мінливістю цін на світових ринках через коливання врожаїв і попиту;
- обмеженими строками зберігання та вимогами до логістики;
- чутливістю до екологічних і санітарних стандартів, установлених міжнародними організаціями [7, с. 112–115; 48].

Важливою особливістю аграрної торгівлі є її висока регульованість. На світовому рівні функціонують численні інституції, які визначають правила торгівлі: Світова організація торгівлі (СОТ) – через Угоду про сільське господарство, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) – через статистичний і методичний моніторинг, а також OECD, яка здійснює аналітичне прогнозування розвитку продовольчих ринків [47; 48].

За даними OECD-FAO Agricultural Outlook 2025–2034, частка агропромислової продукції у світовому товарообігу стабільно зростає, становлячи близько 10% загальної вартості міжнародної торгівлі, а обсяги експорту продовольства у 2024 р. перевищили 2 трлн дол. США [48]. Це свідчить про те, що сільське господарство залишається одним із найбільш динамічних секторів глобальної економіки.

Науковці підкреслюють, що агропромислова торгівля сьогодні виходить за межі простого товарообміну: вона включає міжнародний трансфер технологій, спільні інвестиції, створення аграрних кластерів і кооперативів [11; 18; 21]. Так, за спостереженнями Гладкого І. В. [18, с. 103–105], сучасна модель аграрних кластерів ґрунтується на принципах міждержавної кооперації та цифровізації процесів, що підвищує продуктивність і прозорість ланцюгів постачання.

Дослідники також відзначають тенденцію глобальної інтеграції аграрних ринків, що проявляється у формуванні єдиних стандартів якості, розвитку електронних торговельних платформ і зростанні ролі «зелених» технологій [12; 42]. Багатосторонні партнерства у сільському господарстві стають інструментом не лише економічного зростання, а й підвищення екологічної відповідальності.

Крім того, агропромислова торгівля має важливий соціально-економічний аспект, оскільки сприяє розвитку сільських територій, створенню робочих місць та зменшенню бідності в аграрних регіонах [5, с. 60–61; 16]. Разом із тим, вона є фактором міжнародної конкуренції – країни з високою продуктивністю та сучасними технологіями (наприклад, США, ЄС, Бразилія, Китай) визначають глобальні тренди і формують «правила гри» на ринку [17; 46]. Таким чином, міжнародна торгівля агропромисловою продукцією – це багатовимірне явище,

яке поєднує економічні, технологічні та екологічні складові. Її сутність полягає не лише у переміщенні продовольства між країнами, а й у формуванні глобальної системи взаємозалежності економік, що впливає на продовольчу безпеку, розвиток регіонів і конкурентоспроможність держав на світовому ринку [1; 15; 48].

Міжнародна торгівля агропромисловою продукцією посідає ключове місце в забезпеченні економічного зростання, продовольчої безпеки та сталого розвитку держав. Вона виступає каталізатором глобальної економічної інтеграції, стимулює структурну модернізацію національних економік і сприяє формуванню збалансованої системи світового господарства [1; 13; 47].

На макрорівні аграрна торгівля є одним із основних чинників формування валового внутрішнього продукту, зокрема для країн із потужним сільськогосподарським потенціалом. За даними OECD/FAO (2025), у середньому кожен відсоток зростання аграрного експорту сприяє збільшенню ВВП країн-експортерів на 0,2–0,4% [48, с. 12–15]. У країнах, що розвиваються, цей ефект ще більш відчутний, адже експорт аграрної продукції є головним джерелом валютних надходжень і засобом фінансування технологічного оновлення виробництва [8; 14].

Значення аграрної торгівлі полягає не лише у фінансовому аспекті. Вона створює умови для трансферу технологій, інновацій та управлінських практик. Могіш О. М. зазначає, що міжнародна співпраця у сільському господарстві сприяє поширенню нових технологічних рішень, формуванню спільних кластерів і підвищенню продуктивності аграрного сектору [12, с. 3–4]. У свою чергу, дослідження «International Cooperation for Smart and Sustainable Agriculture» [42] підкреслює, що розвиток транснаціональних партнерств у цій сфері дозволяє поєднувати економічну ефективність із екологічною стійкістю.

Вагомим є також внесок аграрної торгівлі у забезпечення глобальної продовольчої безпеки. В умовах нерівномірного розподілу природних ресурсів і змін клімату міжнародний обмін продовольством дозволяє компенсувати дефіцит сільськогосподарської продукції в окремих регіонах. За оцінками FAO,

близько 20% населення світу споживає продукти, вироблені за межами своєї країни, що підкреслює стратегічну роль зовнішньої торгівлі у підтриманні балансу продовольчих ринків [47, с. 8–10].

У сучасних умовах зростає значення інституційного та політичного аспекту аграрної торгівлі. Її розвиток визначається не лише економічними, а й геополітичними чинниками – участю країн у багатосторонніх угодах (СОТ, ЄС, MERCOSUR, BRICS), а також інтеграцією до глобальних ініціатив, таких як «Belt and Road». Ці платформи сприяють формуванню нових форматів взаємодії, які передбачають не лише обмін товарами, а й спільне інвестування у логістичну та транспортну інфраструктуру [20; 25; 46].

Розвиток агропромислової торгівлі стимулює зайнятість у сільських територіях. За підрахунками Світового банку, близько 27% економічно активного населення країн, що розвиваються, зайняті в експортно орієнтованому аграрному секторі, що робить його одним із найважливіших джерел соціально-економічної стабільності [16; 19]. При цьому посилюється роль малих і середніх агровиробників, які через систему кооперації отримують доступ до світових ринків і технологій [21; 26; 39].

Аграрна торгівля також має екологічний вимір. З одного боку, вона може посилювати антропогенне навантаження через інтенсивне землекористування, а з іншого – сприяє поширенню практик «зеленого» виробництва та сталого менеджменту природних ресурсів. На думку Carreira I. та співавт. [31, с. 6–8], глобальна торгівля продуктами сільського господарства здатна стимулювати інновації у сфері відновлення ґрунтів і зменшення вирубки лісів, якщо супроводжується відповідним регулюванням і сертифікаційними механізмами.

Загалом міжнародна торгівля агропромисловою продукцією є не лише джерелом прибутків, а й фактором економічної стійкості та геоекономічної рівноваги. Вона визначає місце країн у світовому поділі праці, впливає на динаміку валютних потоків, соціальні стандарти та рівень технологічного розвитку. Як зазначають Петровська І. В. і Ковальчук К. С. [15, с. 23–25], сучасна модель аграрного співробітництва базується на принципах взаємозалежності,

екологічної відповідальності та цифрової трансформації, що визначає напрями розвитку світового господарства у XXI столітті.

Отже, значення міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією виходить далеко за межі економічного обміну. Вона є системоутворювальним елементом глобальної економіки, що інтегрує країни у спільний простір сталого розвитку, підвищує ефективність використання ресурсів і забезпечує продовольчу стабільність у світі.

1.2. Концепції та моделі міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері

Теоретичні засади міжнародної торгівлі формувалися протягом кількох століть і залишаються основою для розуміння закономірностей розвитку глобальної аграрної економіки. У класичних економічних теоріях торгівля між країнами розглядається як результат міжнародного поділу праці та відмінностей у забезпеченні факторами виробництва, що зумовлює спеціалізацію країн на виробництві певних товарів, у тому числі сільськогосподарських [8; 15].

Перші наукові уявлення про зовнішню торгівлю були закладені у межах меркантилізму (Т. Мен, Ж.-Б. Кольбер), представники якого вважали, що добробут країни визначається позитивним торговельним балансом. Проте меркантилізм не враховував продуктивності праці та природних переваг у виробництві сільськогосподарських товарів, що стало предметом критики класичної школи політичної економії [15, с. 19–20].

А. Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» обґрунтував теорію абсолютних переваг, згідно з якою кожна країна має спеціалізуватися на виробництві товарів, у виробництві яких вона є найбільш ефективною. Для аграрної сфери це означало використання природно-кліматичних умов як бази для ефективного обміну [15]. Надалі Д. Рікардо розвинув цей підхід у теорії порівняльних переваг, доводячи, що торгівля є вигідною навіть тоді, коли одна країна має перевагу за всіма видами товарів,

оскільки вирішальне значення має не абсолютна, а відносна ефективність [8, с. 32–33].

Відповідно до неокласичних теорій, насамперед моделі Гекшера–Оліна, головним чинником формування міжнародної спеціалізації є різна забезпеченість країн факторами виробництва – землею, працею та капіталом. Ця модель найбільш повно пояснює закономірності аграрної торгівлі, оскільки саме земельні ресурси та природно-кліматичні умови визначають конкурентні позиції держав у виробництві агропромислової продукції [1, с. 6–8; 8]. Згідно з теоремою Гекшера–Оліна, країни з надлишком земельних ресурсів експортують продукти сільського господарства, а ті, що мають дефіцит землі, – імпортують їх, компенсуючи нестачу внутрішніх факторів через зовнішню торгівлю [10; 47].

Подальший розвиток теорії міжнародної торгівлі здійснили П. Самуельсон і В. Леонтьєв, які уточнили співвідношення між факторами виробництва і структурою торгівлі, звернувши увагу на роль технологій. Так, «парадокс Леонтьєва» довів, що країни можуть експортувати не лише ті товари, для яких вони мають надлишкові фактори, а й ті, у виробництві яких переважають технологічні інновації [11]. Цей підхід актуалізував роль науково-технічного прогресу в аграрному секторі, де технології зрошення, біоінженерії та цифрового моніторингу суттєво впливають на ефективність виробництва [7, с. 98–102; 27].

Важливе значення для розуміння механізмів сучасної торгівлі має теорія конкурентних переваг М. Портера, згідно з якою успіх країни на світовому ринку визначається взаємодією чотирьох елементів: факторних умов, попиту, споріднених галузей та стратегії фірм. У контексті аграрної торгівлі ця теорія дозволяє пояснити, як інституційна підтримка, розвиток логістики та науково-технологічні інновації формують конкурентоспроможність аграрного сектору [10; 18, с. 104–106].

У другій половині XX століття теоретичні концепції міжнародної торгівлі еволюціонували у напрямі нової теорії торгівлі (П. Кругман, К. Ланкастер), що враховує фактори масштабів виробництва, недосконалої конкуренції та внутрішньогалузевої спеціалізації. В аграрному секторі ці положення

пояснюють формування транснаціональних агропродовольчих корпорацій і диверсифікацію торгівлі не лише сировиною, а й продуктами переробки та готовими харчами [9; 22; 46].

Особливе місце у сучасній науковій думці займають концепції сталого розвитку та зеленої економіки, які підкреслюють необхідність поєднання економічної вигоди з екологічною відповідальністю. Фурдичко О. І. та ін. [7, с. 125–130] наголошують, що міжнародне співробітництво у сфері сільського господарства повинно базуватися на принципах раціонального використання природних ресурсів і мінімізації впливу на довкілля. У цьому контексті формується нова парадигма «екологізованої торгівлі», де конкурентні переваги країни визначаються не лише обсягами експорту, а й рівнем екологічної ефективності виробництва [31; 45].

У сучасній аграрній економіці також набуває поширення інституційно-мережева концепція міжнародного співробітництва, що розглядає глобальні агропродовольчі ланцюги як систему взаємозалежних суб’єктів – держав, корпорацій, фермерських кооперативів і міжнародних організацій [21; 26]. Згідно з дослідженням Berge S. T. [26], така мережа функціонує за принципами партнерства та взаємної вигоди, де знання, технології та інвестиції циркулюють між країнами, підвищуючи ефективність глобального аграрного виробництва.

Отже, теоретичні концепції міжнародної торгівлі створюють методологічну основу для аналізу торговельно-економічного співробітництва у аграрній сфері. Їхня еволюція – від класичних моделей порівняльних переваг до сучасних концепцій сталого розвитку – відображає перехід від вузькоекономічного трактування торгівлі до системного бачення її як механізму взаємозалежності, інновацій та екологічної відповідальності у глобальній агропродовольчій системі [7; 15; 48].

Моделі міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері відображають конкретні форми реалізації теоретичних концепцій міжнародної торгівлі, розглянутих у попередньому підрозділі. Їхнє завдання полягає у визначенні механізмів взаємодії держав, міжнародних організацій,

бізнес-структур та аграрних виробників у процесі обміну товарами, технологіями, інвестиціями й знаннями [12; 18; 22].

У науковій літературі виділяють кілька базових моделей співпраці – білатеральну, мультилатеральну та інституційно-мережеву, кожна з яких має свої особливості, рівень інтегрованості та стратегічні цілі [8; 15; 46]. Узагальнена характеристика основних моделей міжнародного аграрного співробітництва подана в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні моделі міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері

№	Модель співробітництва	Характеристика	Приклади реалізації	Основні переваги
1	Білатеральна (двостороння)	Співпраця між двома державами, що базується на угодах, протоколах чи програмах дій; передбачає торгівлю, інвестиції, спільні дослідження	Угода між Бразилією та Китаєм про сільськогосподарське партнерство (2012); Угода Україна–ЄС про торгівлю агропродукцією	Гнучкість, адаптація до національних інтересів, можливість швидкого реагування на зміни ринку
2	Мультилатеральна (багатостороння)	Взаємодія між групою країн у межах регіональних чи глобальних об’єднань (COT, FAO, OECD, BRICS, MERCOSUR); передбачає спільну політику, квоти, експортні стандарти	Спільна сільськогосподарська політика ЄС (CAP); програми FAO «Green Agriculture 2030»; ініціативи BRICS у сфері продовольчої безпеки	Координація дій, стабільність торгівлі, спільне фінансування інноваційних проектів
3	Інституційно-мережева (партнерська)	Взаємодія державних, приватних та громадських інституцій на основі партнерства; охоплює спільні інвестиційні та інноваційні програми, кластери, агроплатформи	Ініціатива «China–Brazil Sustainable Agriculture»; глобальні аграрні кластери в межах OECD/FAO; програми Світового банку з розвитку ланцюгів вартості	Трансфер технологій, обмін знаннями, підвищення ефективності й екологічної стійкості виробництва

Джерело: складено автором за даними [8; 15; 18; 22; 25; 46; 48].

Білатеральна модель є найдавнішою та найпоширенішою формою співпраці, що ґрунтується на двосторонніх угодах про торгівлю, інвестиції та науково-технічний обмін. Її перевагою є гнучкість у врахуванні національних інтересів і можливість адаптації до політичних та економічних умов. Яскравим прикладом є бразильсько-китайське аграрне партнерство, що розвивається на основі міжурядових угод та спільних проектів у сфері біоенергетики, логістики й продовольчої безпеки [20; 23; 46]. Подібна форма взаємодії дозволяє не лише активізувати торгівлю, а й забезпечити технологічну інтеграцію країн [11; 14].

Мультилатеральна модель співпраці реалізується в межах міжнародних економічних об'єднань, які координують політику держав-учасниць у сфері сільського господарства. Так, Спільна аграрна політика ЄС (CAP) є прикладом інституційного врегулювання ринку продовольства через механізми субсидій, тарифів і регулювання якості. Аналогічно, ініціативи OECD та FAO спрямовані на забезпечення стабільності світових аграрних ринків, моніторинг цінових коливань і підтримку країн, що розвиваються, у підвищенні продуктивності сільського господарства [47; 48]. Крім того, у межах BRICS реалізуються спільні програми фінансування інфраструктурних проектів і розвитку продовольчих ланцюгів через Новий банк розвитку (NDB), що посилює роль країн Глобального Півдня у світовій аграрній системі [25; 46].

Інституційно-мережева модель співробітництва відображає сучасний етап еволюції міжнародних відносин у сільському господарстві, коли поряд із державами активну роль відіграють корпорації, дослідницькі центри, кооперативи та фінансові інститути. За визначенням Berge S. T. [26], така модель характеризується «горизонтальним обміном знаннями» та високим рівнем координації між усіма учасниками аграрного ланцюга. Вона втілюється через створення міжнародних аграрних кластерів та інноваційних платформ, що сприяють цифровізації та екологізації виробництва [18, с. 105–107; 45].

Поширення інституційно-мережевої моделі зумовлено глобальними тенденціями: цифровізацією агросфери, зростанням ролі ESG-підходів і запитом на сталий розвиток. Міжнародні проєкти, як-от «China–Brazil Sustainable

Agriculture Initiative» чи «Smart Agriculture Cooperation Program», демонструють прагнення країн поєднувати економічну вигоду з екологічною відповідальністю [36; 45]. Вони передбачають використання інтелектуальних систем управління агровиробництвом, оптимізацію логістики, зменшення викидів CO_2 та впровадження етичних стандартів торгівлі [7, с. 127–130; 31].

Отже, сучасні моделі міжнародного аграрного співробітництва демонструють перехід від традиційних форм торгівлі до інтегрованих партнерських відносин, що поєднують економічні, технологічні та екологічні аспекти. Вони забезпечують стійкий розвиток сільського господарства, сприяють диверсифікації ринків і зміцненню глобальної продовольчої безпеки.

Сучасний етап розвитку міжнародного аграрного співробітництва характеризується глибокими трансформаціями, зумовленими глобалізацією, кліматичними змінами, технологічними інноваціями та посиленням вимог до екологічної стійкості. У цьому контексті формується нова парадигма міжнародних економічних відносин, у якій аграрна торгівля розглядається не лише як обмін продукцією, а як комплексна система партнерств, інвестицій та інноваційного розвитку [7; 45; 48].

Однією з ключових тенденцій є цифровізація аграрного сектору. Використання технологій big data, штучного інтелекту, супутникового моніторингу та систем точного землеробства дозволяє підвищити ефективність виробництва, зменшити витрати ресурсів і забезпечити прозорість у міжнародних ланцюгах постачання [27; 44]. Як зазначають Bocchi S. та співавт. [27, с. 3–5], цифрові інструменти формують основу нової агроекономіки, де дані стають ключовим ресурсом конкурентоспроможності. Це безпосередньо впливає на структуру міжнародної торгівлі, оскільки цифрові платформи спрощують доступ малих і середніх агровиробників до світових ринків [21; 26].

Важливою складовою нових підходів є екологізація аграрної торгівлі, що ґрунтується на принципах ESG (Environmental, Social, Governance). На міжнародному рівні впроваджуються стандарти сертифікації, які враховують не лише якість продукції, а й екологічні наслідки її виробництва. Дослідження

Carreira I. [31, с. 7–9] свідчить, що експортні стратегії провідних аграрних держав дедалі більше орієнтовані на «зелені» ринки, де цінується низьковуглецеве виробництво та соціальна відповідальність бізнесу. Такі ініціативи, як Soy Moratorium у Бразилії чи Sustainable Agriculture Initiative у Китаї, є прикладами поєднання торговельної вигоди з екологічними обмеженнями [33; 36].

Ще однією тенденцією виступає інституціоналізація партнерств для сталого розвитку. У сучасному аграрному секторі формуються гібридні моделі співпраці, де держави, приватні корпорації, дослідницькі установи та міжнародні організації спільно реалізують проєкти у сфері продовольчої безпеки та технологічних інновацій [22; 25; 42]. Прикладом є програма OECD–FAO Agricultural Outlook 2025–2034, яка визначає стратегічні напрями сталого аграрного зростання: зменшення викидів парникових газів, підвищення ефективності водокористування та розвиток цифрових агроплатформ [48, с. 15–18].

На рівні країн-учасниць глобальної аграрної системи спостерігається зміщення акцентів із сировинного експорту до торгівлі продукцією з високою доданою вартістю. Згідно з даними FAO, у 2024 році понад 40% аграрного експорту розвинених країн становила готова харчова продукція, тоді як у 2000-х роках цей показник не перевищував 25% [47, с. 19]. Така тенденція свідчить про структурну модернізацію аграрного виробництва та зростання ролі інновацій у створенні глобальних ланцюгів вартості.

У межах нової моделі співробітництва важливого значення набувають аграрні інноваційні кластери, які функціонують як осередки інтеграції науки, бізнесу та держави. За визначенням Гладкого І. В. [18, с. 105–106], кластери сприяють підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору через створення спільних технологічних рішень і обмін знаннями між країнами. Вони стають платформою для розвитку кооперaційної дипломатії, де економічні інтереси поєднуються з цілями екологічної та продовольчої безпеки [5; 15].

Особливу увагу сучасні дослідження приділяють соціальному аспекту міжнародної аграрної торгівлі. Розвиток кооперативів, малих агровиробників і

фермерських об’єднань сприяє зменшенню соціально-економічної нерівності між країнами. Згідно з дослідженням Berge S. T. [26], такі моделі співпраці забезпечують справедливий розподіл вигід у ланцюгах постачання та сприяють сталому розвитку сільських територій.

Узагальнюючи сучасні тенденції, можна виділити кілька інноваційних напрямів міжнародного аграрного співробітництва, наведених у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Ключові інноваційні напрями розвитку міжнародного аграрного співробітництва

№	Напрям розвитку	Зміст і приклади реалізації	Очікуваний ефект
1	Цифровізація аграрних процесів	Використання big data, IoT, AI, супутникових технологій для моніторингу полів і оптимізації логістики (Bocchi S. et al., 2024)	Зниження витрат, підвищення врожайності, прозорість торгівлі
2	Зелена трансформація та ESG	Програми Soy Moratorium (Бразилія), Green Agriculture (FAO), Sustainable Agriculture Initiative (Китай)	Екологічна стійкість, зниження викидів, доступ до «зелених» ринків
3	Кооперaційно-мережеві платформи	Формування кластерів, партнерств між урядами, корпораціями та університетами (Berge S. T., 2021)	Обмін знаннями, трансфер технологій, розвиток інновацій
4	Продовольчі альянси та багатосторонні угоди	BRICS, OECD–FAO, Belt and Road, NDB Projects	Підвищення глобальної продовольчої безпеки, стабілізація ринків
5	Інклюзивна аграрна співпраця	Залучення малих фермерів до міжнародних ланцюгів постачання через кооперативи	Соціальна рівновага, розвиток сільських територій

Джерело: складено автором за даними [7; 18; 26; 27].

Отже, сучасні тенденції міжнародного аграрного співробітництва свідчать про перехід від ресурсно-сировинної моделі до інноваційно-сталого розвитку. Провідну роль відіграють цифровізація, екологізація, кооперaційні форми взаємодії та інтеграція у глобальні мережі виробництва. Саме ці фактори визначають майбутню архітектуру світової аграрної торгівлі, де головним критерієм успішності стає поєднання економічної ефективності з екологічною та соціальною відповідальністю.

Висновки до першого розділу

1. Міжнародна торгівля агропромисловою продукцією є важливою складовою системи світових економічних відносин, що забезпечує ефективний розподіл ресурсів, підвищення продуктивності сільського господарства та зміцнення продовольчої безпеки. Її сутність полягає у поєднанні економічних, технологічних і соціально-екологічних чинників, які визначають конкурентоспроможність держав на світовому ринку. Особливості аграрної торгівлі зумовлені природно-кліматичними умовами, сезонністю виробництва, регуляторними вимогами та високою залежністю від інституцій міжнародного рівня – СОТ, FAO, OECD. Розвиток цієї сфери сприяє інтеграції країн до глобальних ланцюгів вартості, стимулює структурні зміни в економіці та посилює інноваційний потенціал аграрного сектору.

2. Еволюція концепцій і моделей міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері відображає поступовий перехід від класичних теорій порівняльних переваг до сучасних інноваційних підходів, зорієнтованих на сталий розвиток і цифрову трансформацію. Білатеральні, мультилатеральні та інституційно-мережеві моделі співпраці створюють багаторівневу архітектуру аграрного партнерства, яка охоплює не лише товарний обмін, а й технологічний трансфер, інвестиційну взаємодію та екологічну модернізацію. Сучасні тенденції свідчать, що головними напрямами розвитку є цифровізація, екологізація, посилення ролі кооперації та формування інклюзивних агроплатформ, що забезпечують збалансоване поєднання економічної ефективності й соціальної відповідальності у глобальному аграрному просторі.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ТОРГОВЕЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ БРАЗИЛІЄЮ ТА КИТАЄМ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ

2.1. Основні характеристики торговельних відносин між Бразилією та Китаєм

Відносини між Бразилією та Китайською Народною Республікою у сфері торгівлі мають більш ніж піввікову історію та пройшли декілька етапів становлення – від обмеженого співробітництва у 1970–1980-х роках до стратегічного партнерства, що охоплює широкий спектр економічних і політичних сфер. Дипломатичні відносини між державами були офіційно встановлені у 1974 році, проте активізація торговельних зв'язків розпочалася лише після проведення економічних реформ у Китаї та лібералізації зовнішньої торгівлі в Бразилії наприкінці XX століття. Після вступу КНР до Світової організації торгівлі у 2001 році двосторонній товарообіг набув динамічного зростання, а агропромисловий сектор став його ключовим компонентом [20; 46].

На початковому етапі взаємодії торгівля між країнами мала переважно сировинний характер – Бразилія експортувала до Китаю залізну руду, нафту, сою та цукор, тоді як Китай постачав до Бразилії промислові товари та технологічне обладнання. Проте вже у 2010-х роках структура товарообігу зазнала істотних змін – аграрна продукція, насамперед соєві боби, кукурудза та яловичина, посіли домінуюче місце у бразильському експорті до Китаю [24; 29]. За оцінками фахівців Інтер-Американського банку розвитку, саме аграрний сектор став фундаментом стратегічного партнерства між країнами, оскільки поєднує продовольчі потреби КНР із природно-ресурсним потенціалом Бразилії [20, с. 7–9].

Подальше зміцнення взаємодії відбулося після 2012 року, коли уряди підписали низку міжурядових угод щодо співробітництва у галузях сільського господарства, науки та технологій. Значну роль відіграло створення

Бразильсько-китайської комісії з питань торговельно-економічного співробітництва, яка координує реалізацію двосторонніх програм розвитку аграрної торгівлі та інвестицій [46, с. 15–18]. З цього часу Китай перетворився на головного торговельного партнера Бразилії, а обсяг взаємної торгівлі у 2020-х роках перевищив 150 млрд дол. США щорічно, з яких близько 40% припадало на продукцію агропромислового комплексу [29].

Особливого прискорення торговельні зв'язки набули внаслідок торговельного протистояння між Сполученими Штатами Америки та Китаєм. У період 2018–2020 років введення взаємних тарифних обмежень між двома економічними гігантами створило для Бразилії сприятливі умови для розширення присутності на китайському ринку. За оцінками аналітиків UkrAgroConsult, Бразилія активно скористалася ситуацією, нарощуючи постачання сої, яловичини та кукурудзи, щоб замістити американських постачальників [2; 4; 40]. Зокрема, у 2025 році бразильський експорт сої до Китаю досяг рекордних обсягів – понад 100 млн тонн, що становить близько 80% загального експорту цієї культури [29]. Одночасно КНР збільшила імпорт бразильської яловичини на 38% порівняно з попереднім роком, що свідчить про зміцнення агропромислової інтеграції між країнами [28].

Важливо зазначити, що співпраця Бразилії та Китаю не обмежується лише торговельною площиною – вона охоплює й інвестиційно-інфраструктурний вимір. Китайські державні корпорації, зокрема COFCO та China Communications Construction Company, активно інвестують у розвиток портів, елеваторів і транспортної логістики у Бразилії з метою оптимізації поставок аграрної продукції до Азії. У 2025 році було оголошено про будівництво нового зернового термінала STS11 у порту Сантус, який має забезпечити обробку до 14,5 млн тонн сої щороку [33; 32]. Паралельно КНР реалізує масштабні інфраструктурні проєкти у Південній Америці – зокрема, будівництво мегапорту в Перу, що дозволить скоротити логістичні витрати та підвищити ефективність експорту агропромислової продукції до Китаю [32].

У 2020-х роках відносини між Бразилією та Китаєм набули ознак стратегічного партнерства, яке передбачає координацію зовнішньоекономічних стратегій у межах ініціатив Belt and Road та BRICS. Бразилія виступає для КНР важливим постачальником не лише аграрних ресурсів, а й сировини для виробництва біопалива, що відповідає курсу обох країн на сталий розвиток та декарбонізацію економіки [36; 46].

Разом із тим торговельно-економічна співпраця супроводжується низкою викликів, серед яких – екологічні ризики, пов'язані з розширенням агровиробництва у регіонах Амазонії, залежність Бразилії від китайського попиту та нестабільність світових цін на продовольство. Як зазначає Колуссі Дж., надмірна орієнтація на китайський ринок створює потенційну вразливість бразильського експорту у випадку економічного уповільнення КНР або зміни її торговельної політики [38]. Проте, попри ці ризики, взаємодія між Бразилією та Китаєм продовжує поглиблюватися, формуючи основу нової архітектури продовольчої безпеки у світі.

Історія бразильсько-китайських торговельних відносин демонструє послідовний перехід від сировинного обміну до стратегічного партнерства у сфері агропромислового комплексу, яке ґрунтується на взаємній економічній вигоді, довгострокових інвестиціях та прагненні обох держав забезпечити стійкість глобальних аграрних ланцюгів постачання.

Зовнішня торгівля між Бразилією та Китаєм за останнє десятиліття набула стратегічного характеру, забезпечуючи понад третину всього бразильського експорту та близько 20% її імпорту. Взаємна торгівля охоплює широкий спектр товарів, однак домінуюче місце в ній займає продукція агропромислового комплексу, насамперед соєві боби, яловичина, цукор, кукурудза й м'ясо птиці [24; 29; 46].

Значний вплив на розвиток торгівлі має державна політика обох країн. Китай продовжує підтримувати імпорт стратегічної аграрної сировини для забезпечення продовольчої безпеки, тоді як Бразилія стимулює аграрне виробництво через програму «Agro 2030», спрямовану на модернізацію

технологій і підвищення конкурентоспроможності експорту [36; 46]. У цьому контексті формування стійких логістичних ланцюгів стає пріоритетним завданням, адже частка морських перевезень до Китаю перевищує 85% загального обсягу поставок.

У 2025 році компанія COFCO – один із найбільших китайських імпортерів сої – підтвердила дотримання умов «Soy Moratorium», що передбачає заборону закупівель сої, вирощеної на ділянках, вирубаних у межах Амазонії після 2008 року [33]. Цей крок засвідчує прагнення сторін до екологізації торговельної діяльності та інтеграції принципів сталого розвитку в аграрну співпрацю. Водночас, за оцінками Колуссі Дж., така модель «стратегічної взаємозалежності» створює ризики надмірної орієнтації Бразилії на один зовнішній ринок, що може підвищити вразливість експорту у разі коливань попиту з боку Китаю [38].

Таким чином, динаміка та структура торговельних відносин між Бразилією та Китаєм свідчать про високий рівень інтегрованості їхніх агропромислових комплексів, де Китай виступає основним споживачем, а Бразилія – провідним постачальником стратегічних продовольчих ресурсів. Ці тенденції визначають ключову роль обох країн у формуванні нової архітектури світової аграрної торгівлі.

Розвиток торговельно-економічних відносин між Бразилією та Китаєм ґрунтується на системі двосторонніх угод, міжурядових комісій і стратегічних ініціатив. Інституційно-правова база партнерства формується на засадах взаємної вигоди, економічної стабільності та сталого розвитку агропромислового сектору. Як зазначає Нонненберг М. Ж. Б. та співавт. [46], її становлення відбувалося поступово, відповідно до поглиблення політичного діалогу та зростання обсягів взаємної торгівлі.

Початок системного аграрного співробітництва було закладено у 1988 році підписанням Протоколу про взаєморозуміння щодо науково-технічного обміну. Важливим етапом стало укладення у 2004 році Угоди про стратегічне партнерство та створення постійної Бразильсько-китайської комісії з питань

торговельно-економічного співробітництва (COSBAN), яка й нині координує взаємодію у сферах сільського господарства, науки та інфраструктури [25; 46].

Подальше поглиблення співпраці відбулося після підписання у 2012 році рамкової угоди про сільськогосподарське партнерство, а також ухвалення Плану дій COSBAN на 2019–2023 роки, що передбачав розвиток логістики, модернізацію портової інфраструктури та спільні дослідницькі проєкти. Узагальнені характеристики ключових документів подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні міжурядові угоди та інституційні документи, що регулюють торговельно-економічну співпрацю між Бразилією та Китаєм

Рік	Документ / Ініціатива	Основний зміст	Значення для агропромислового сектору
1988	Протокол про взаєморозуміння у сфері аграрних технологій	Обмін досвідом, підготовка кадрів, спільні наукові програми	Початок системного співробітництва у сфері АПК
2004	Угода про стратегічне партнерство	Створення COSBAN, координація економічних програм	Інституційне оформлення двосторонніх відносин
2012	Рамкова угода про сільськогосподарське партнерство	Технологічний обмін, сертифікація, стандартизація продукції	Поглиблення аграрної кооперації
2019	План дій 2019–2023 (COSBAN)	Інфраструктура, логістика, цифрові рішення в АПК	Модернізація аграрної торгівлі
2025	Спільна декларація щодо сталого аграрного розвитку (China–Brazil Sustainable Agriculture Initiative)	Екологічна відповідальність, «зелена» логістика, контроль за вирубкою лісів	Формування екологічних стандартів співпраці

Джерело: складено автором за даними [25; 32; 33; 36; 46].

Інституційна співпраця має виразне політичне підґрунтя. Обидві країни є членами об’єднання BRICS, у межах якого формуються узгоджені підходи до продовольчої безпеки, розвитку інфраструктури та фінансування аграрних проєктів через Новий банк розвитку (NDB). Участь у цьому форматі сприяє зменшенню залежності від західних фінансових інституцій і дозволяє

реалізовувати масштабні інвестиційні програми, у тому числі в логістику та енергетику [25; 46].

Китайські державні компанії активно розвивають інфраструктурну присутність у Південній Америці. Згідно з даними Wall Street Journal, у 2025 році компанія COFCO International розпочала реалізацію проєкту нового зернового термінала STS11 у порту Сантус (Бразилія), потужністю до 14,5 млн тонн сої на рік [32; 33].

Інституційно-правовий механізм співпраці також передбачає дотримання екологічних норм і принципів сталого розвитку. У січні 2025 року китайська державна корпорація COFCO офіційно підтвердила дотримання умов «Soy Moratorium», який забороняє закупівлю сої, вирощеної на вирубаних територіях Амазонії після 2008 року [33]. Цей документ став показовим прикладом інтеграції екологічних вимог у торговельні відносини між країнами. Крім того, Бразилія та Китай реалізують спільні програми у рамках «China–Brazil Sustainable Agriculture Initiative», що спрямовані на впровадження «зелених» технологій, розвиток агроінновацій та цифровізацію сільського господарства [36; 45].

На політичному рівні обидві держави демонструють стратегічну єдність у баченні майбутнього світового аграрного ринку. Як зазначає Янк М. С., партнерство Бразилії та Китаю є прикладом «взаємодоповнюючих економік», де продовольчі ресурси однієї країни задовольняють потреби іншої, створюючи стабільну основу для багатосторонньої співпраці [20, с. 8–9]. Такий формат взаємодії сприяє підвищенню глобальної продовольчої стійкості та зниженню ризиків продовольчих криз.

Торговельно-економічні відносини між Бразилією та Китайською Народною Республікою протягом останнього десятиліття характеризуються стабільним зростанням обсягів товарообігу та посиленням взаємної залежності, особливо в агропромисловому секторі. Китай є найбільшим торговельним партнером Бразилії з 2009 року, а починаючи з 2014 року, стабільно займає

перше місце як за обсягами імпорту бразильської продукції, так і за роллю інвестора в аграрно-логістичну інфраструктуру країни.

Загальний експорт Бразилії до Китаю зріс з 35,16 млрд дол. США у 2015 р. до понад 94 млрд дол. США у 2024 р., що свідчить про більше ніж подвійне зростання за десятиріччя. Водночас імпорт із Китаю зростав менш динамічно, але також демонстрував стабільний приріст – з 32 млрд дол. США у 2015 р. до 64 млрд дол. США у 2024 р. Позитивне сальдо торгівлі для Бразилії пояснюється високою часткою сировинної продукції в експорті, головним чином аграрного походження.

Структура експорту Бразилії до Китаю має виразно сировинний характер. Домінуючими товарними групами є:

- соєві боби (HS 12),
- залізна руда та концентрати (HS 26),
- сира нафта (HS 27),
- целюлозно-паперова продукція (HS 47–48),
- м’ясо великої рогатої худоби та свинини (HS 02).

Експорт Бразилії до Китаю за домінуючими товарними групами, 2014–2024 (у млрд USD) наведено на рис. 2.1.

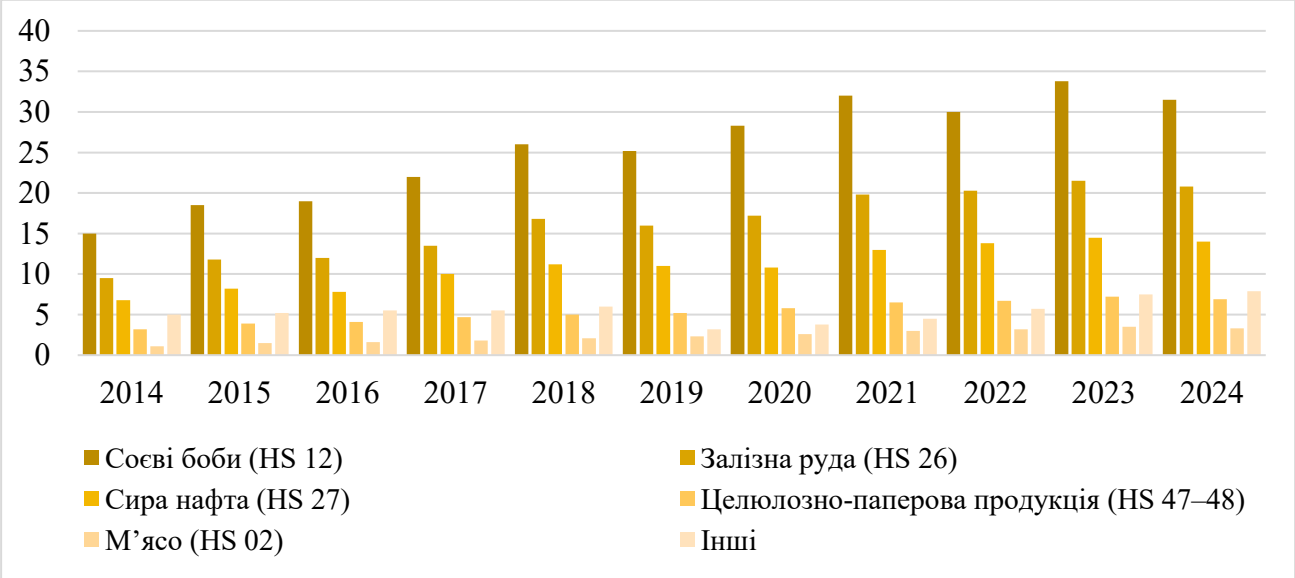

Рис. 2.1 Експорт Бразилії до Китаю за домінуючими товарними групами у 2014–2024 рр., млрд дол. США

Серед них саме агропромисловий сектор забезпечує від 35 до 45% загального експорту до Китаю, що підтверджує його стратегічне значення для національної економіки. Упродовж 2014–2024 рр. саме аграрні товари забезпечували більшу частину торговельного профіциту Бразилії у взаємній торгівлі. Частка агропромислової продукції в експорті, 2014–2024 наведена на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Частка агропромислової продукції у загальному експорті Бразилії до Китаю, 2014–2024 (%)

Для узагальнення тенденцій представлено динаміку аграрного експорту Бразилії до Китаю за 2014–2024 рр. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Загальна динаміка торгівлі Бразилії з Китаєм у 2014–2024 рр.

Рік	Експорт Бразилії до Китаю, млрд USD	Імпорт із Китаю, млрд USD	Сальдо
2014	~40,6	~36,2	4,4
2015	35,16	32,00	3,2
2016	35,1	23,3	11,8
2017	47,5	27,3	20,2
2018	63,9	34,7	29,2

2019	62,9	35,9	27,0
2020	67,7	34,0	33,7
2021	87,8	47,7	40,1
2022	89,7	60,7	29,0
2023	100+	57,5	+43,0 (157,5 млрд оборот)
2024	94,0	64,0	31,0

Джерело: розраховано автором за даними [28; 29; 33; 46; 48].

Дані таблиці свідчать про стале зростання обсягів двосторонньої торгівлі між Бразилією та Китайською Народною Республікою протягом 2014–2024 рр., причому Китай утримує позицію головного торговельного партнера Бразилії. Експорт Бразилії до КНР збільшився з приблизно 40–41 млрд дол. США у 2014 році до понад 94 млрд дол. США у 2024 році. Імпорт також демонструє висхідну динаміку: з близько 36 млрд дол. США у 2014 році до 64 млрд дол. США у 2024 році. Торговельне сальдо протягом усього періоду залишалося позитивним для Бразилії, що пояснюється домінуванням сировинної продукції у структурі експорту.

Найбільш інтенсивне зростання експорту спостерігається після 2017 року, що зумовлено зростанням попиту Китаю на продовольство, руду та енергетичні ресурси, а також зміною глобальних логістичних ланцюгів у зв’язку з торговельним протистоянням між США та КНР. Піковим став 2023 рік, коли обсяг експорту перевищив 100 млрд дол. США, а загальний товарообіг сягнув рекордних 157,5 млрд доларів.

Помітно, що значну частину експорту формує аграрний сектор: у різні роки його частка становила від 35 до 45 відсотків загального експорту до Китаю. Це свідчить про високу залежність Бразилії від поставок аграрної продукції на китайський ринок, насамперед соєвих бобів, м’яса та кукурудзи. Збереження позитивного сальдо підтверджує конкурентні переваги Бразилії як постачальника сировини, хоча одночасно вказує на структурну асиметрію торгівлі, оскільки імпорт із КНР переважно складається з промислових товарів та високотехнологічної продукції.

У 2024 році зафіксовано певне уповільнення експорту порівняно з рекордом 2023 року, що може пояснюватися зниженням світових цін на сировину, корекцією попиту Китаю та посиленням конкуренції з боку інших постачальників. Незважаючи на це, загальна тенденція за десятиріччя підтверджує стратегічний характер торговельно-економічного партнерства між двома країнами.

Отже, інституційно-правова система торговельної співпраці між Бразилією та Китаєм базується на поєднанні політичного діалогу, довгострокових угод і практичних механізмів реалізації спільних проєктів. Її розвиток забезпечує не лише зростання обсягів торгівлі, а й підвищення ролі обох країн у формуванні глобальних стандартів сталого агропромислового розвитку.

2.2. Особливості аграрної взаємодії між Бразилією та Китаєм в умовах нестабільності

Аграрна взаємодія між Бразилією та Китаєм охоплює комплекс виробничо-торговельних зв’язків, що формують одну з найпотужніших двосторонніх систем постачання продовольства у світі. Її структура базується на поєднанні ресурсного потенціалу Бразилії та споживчого попиту Китаю, що визначає взаємодоповнюваність економік у межах глобального агропромислового ланцюга [24; 46]. Основу співробітництва становлять три ключові сектори: рослинництво, тваринництво та біоенергетика.

Відповідно до даних OECD/FAO Agricultural Outlook 2025–2034 [48], частка Китаю у структурі бразильського експорту аграрної продукції перевищує 40%, що свідчить про високий рівень взаємозалежності двох економік. Динаміка торгівлі демонструє стабільне зростання обсягів поставок із Бразилії до КНР, особливо у сегменті зернових культур та продуктів тваринного походження. З 2015 по 2025 рік експорт аграрної продукції з Бразилії до Китаю зріс більш ніж удвічі (рис. 2.3).

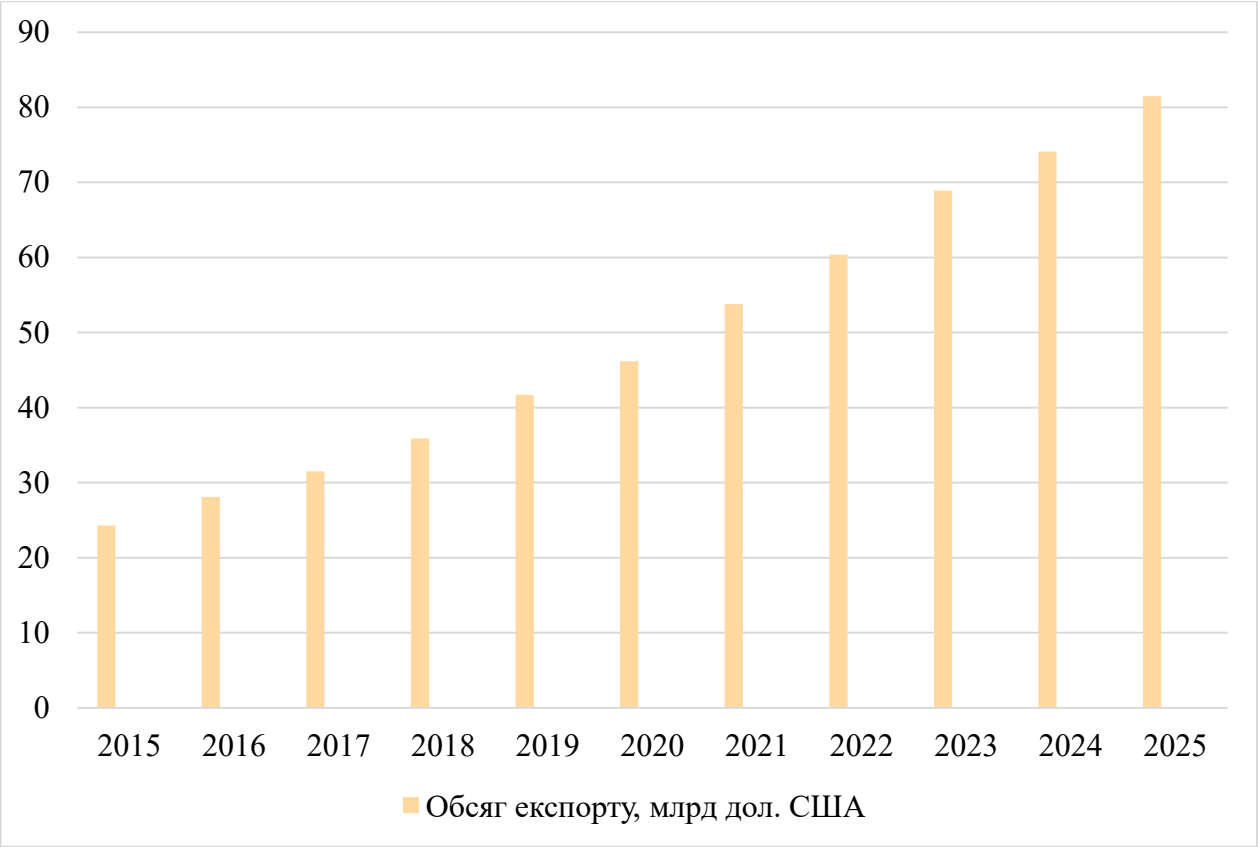

Рис. 2.3. Динаміка експорту агропромислової продукції з Бразилії до Китаю у 2015–2025 рр. (млрд дол. США)

Джерело: складено автором за даними [29; 46; 48].

Як видно з рис. 2.3, за останні десять років бразильський експорт агропромислової продукції до КНР зріс більш ніж утричі. Особливо помітне зростання спостерігалося у 2018–2020 рр., коли внаслідок торговельної війни між США та Китаєм Бразилія отримала нові можливості для розширення експорту [2; 4; 40]. Водночас імпорт китайських товарів до Бразилії має більш диверсифікований характер і представлений переважно промисловою продукцією, електронікою та технічним обладнанням [20; 46].

Провідну роль у структурі експорту Бразилії до Китаю відіграють соєві боби, які становлять понад 60% усіх аграрних поставок. Другу позицію посідає м’ясна продукція (переважно яловичина), третю – цукор і кукурудза [28; 29; 33]. Загальні обсяги торгівлі продукцією агропромислового сектору подано у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Структура експорту агропромислової продукції Бразилії до Китаю

Вид продукції	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Зміна 2024-2025,%
Соєві боби	82,1	86,7	89,4	92,6	95,8	108,6	13,4
М’ясо яловичини	1,10	1,25	1,32	1,38	1,45	2,0	38,0
Кукурудза	4,8	5,3	5,7	6,0	6,2	7,0	12,9
Цукор-сирець	3,2	3,5	3,6	3,8	3,9	4,2	7,7
М’ясо птиці	1,4	1,6	1,7	1,75	1,8	2,0	11,1
Інші товари АПК	7,9	8,4	8,9	9,3	9,7	10,1	4,1
Разом	100,5	106,0	110,5	114,8	118,9	133,9	12,6

Джерело: розраховано автором за даними [28; 29; 33; 46; 48].

Як свідчать дані таблиці 2.3, у 2025 році експорт соєвих бобів зріс на 13,4% і становив понад 108 млн тонн, що є історичним рекордом для Бразилії. Зростання обсягів експорту м’яса яловичини на 38% підтверджує активне розширення китайського ринку збуту, зумовлене високим внутрішнім попитом і послабленням конкурентних позицій американських виробників [28]. Одночасно спостерігається диверсифікація номенклатури поставок – зокрема, розширення експорту сорго, кукурудзи та продуктів переробки сої [29; 36].

Рослинницька продукція є базовим елементом бразильсько-китайської аграрної взаємодії. Найважливішою позицією є соєві боби, що забезпечують до 60–65% усього аграрного експорту Бразилії до КНР [29; 33]. Як показано на рис. 2.4, частка сої у структурі рослинницького експорту протягом 2015–2025 рр. залишається стабільно високою, тоді як інші культури (кукурудза, цукор, бавовна) демонструють поступове зростання.

Бразилія посідає провідне місце серед світових експортерів сої, забезпечуючи близько 60% імпорту цієї культури до Китаю. Водночас останніми роками відбувається диверсифікація поставок – активно розвивається експорт кукурудзи та цукрової тростини, що зумовлено збільшенням попиту Китаю на корми та біоетанол [29; 36].

Паралельно зростає роль китайських компаній у фінансуванні виробництва рослинницької продукції в Бразилії. Корпорація COFCO International володіє переробними потужностями в штатах Мату-Гросу та Парана, а також інвестує у створення власних логістичних коридорів для транспортування сої до портів Сантус і Паранагуа [33]. Така інтеграція свідчить про перехід від традиційної торговельної моделі до ланцюга «виробництво–переробка–експорт» з високим рівнем вертикальної координації.

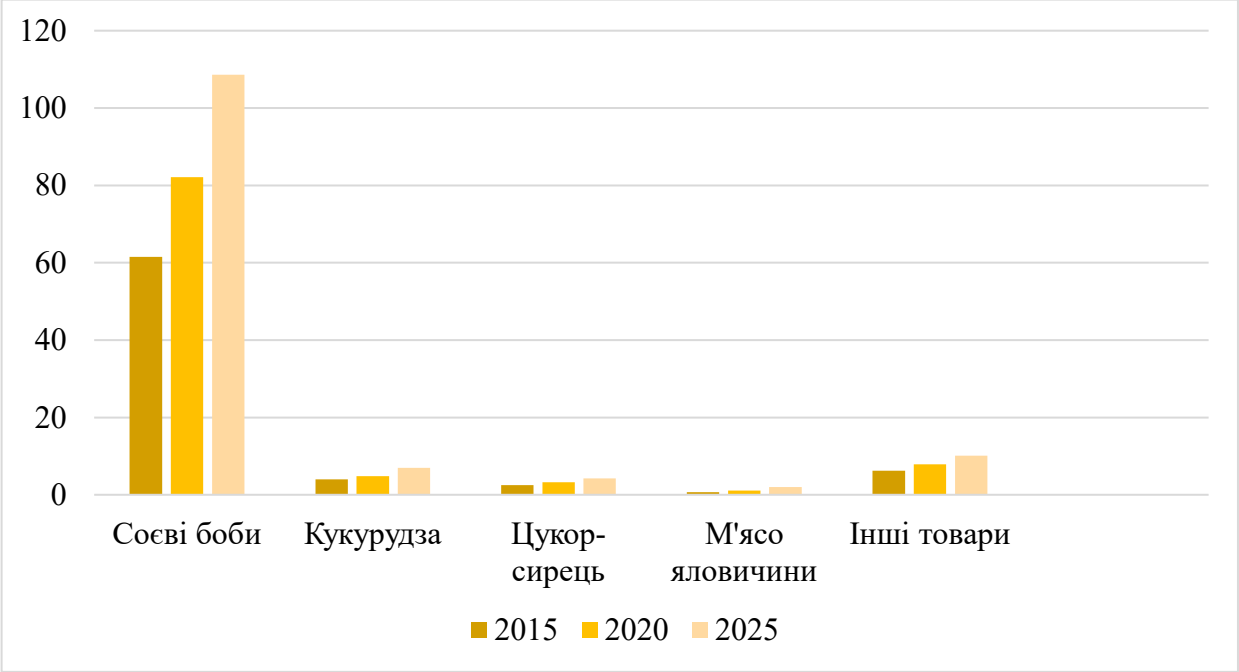

Рис. 2.4. Структура рослинницького експорту Бразилії до Китаю у 2015–2025 рр.,%

Джерело: складено автором за даними [29; 33; 46; 48].

Другим ключовим напрямом є м’ясна промисловість, у межах якої Бразилія постачає на китайський ринок яловичину, свинину та м’ясо птиці. Впродовж 2018–2025 рр. експорт яловичини зріс майже на 70%, що пов’язано з ростом внутрішнього попиту КНР та зниженням виробництва в інших країнах через спалахи африканської чуми свиней [28; 29; 38].

У 2025 році Бразилія експортувала до Китаю понад 2 млн тонн яловичини, ставши безумовним лідером серед постачальників цієї продукції. Разом із тим

відбувається активна диверсифікація – нарощуються поставки свинини та курятини, особливо з підприємств компаній JBS, Marfrig та BRF, які мають спільні китайсько-бразильські виробничі програми [28; 46]. Дані про обсяги експорту основних видів м'ясної продукції наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Експорт м'ясної продукції Бразилії до Китаю, млн т у 2020–2025 рр.

Вид продукції	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Зміна 2020–2025,%
Яловичина	1,2	1,4	1,6	1,8	1,9	2,0	66,7
Свинина	0,65	0,72	0,78	0,83	0,87	0,92	41,5
М'ясо птиці	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,0	33,3

Джерело: складено автором за даними [28; 29; 33; 46].

Як видно з таблиці 2.4, темпи зростання експорту м'ясної продукції перевищують 30–60%, що свідчить про системне посилення продовольчої інтеграції. При цьому Китай залишається найбільшим покупцем бразильського м'яса у світі, формуючи понад 40% його загального експорту [28]. Однак така залежність створює ризики у разі запровадження фітосанітарних обмежень, як це сталося у 2025 році, коли КНР тимчасово призупинила імпорт від п'яти бразильських компаній через санітарні перевірки [30; 35].

Окремий напрям співпраці становить біоенергетичний сектор, у межах якого Бразилія є провідним виробником етанолу та біодизелю, а Китай виступає стратегічним інвестором і споживачем відповідних технологій. Згідно з даними OECD/FAO Agricultural Outlook 2025–2034 [48], Бразилія експортує до Китаю понад 2,5 млрд літрів етанолу на рік, а китайські компанії фінансують розбудову біоенергетичних заводів у штатах Сан-Паулу, Гояс і Мінас-Жерайс.

Біоенергетичне партнерство має не лише економічне, а й екологічне значення – воно сприяє зменшенню залежності від викопного палива, скороченню викидів CO_2 та формуванню «зеленої» логістики у межах ініціативи China–Brazil Sustainable Agriculture [36; 45]. Розвиток цього напряму відповідає стратегічній політиці обох країн щодо декарбонізації енергетики та виконання Паризької кліматичної угоди [46].

Галузева структура аграрної взаємодії між Бразилією та Китаєм характеризується високою концентрацією у трьох секторах – рослинництві, тваринництві та біоенергетиці, які формують основу двостороннього торговельного обміну. Її розвиток забезпечується інтеграцією виробничих і логістичних процесів, участю транснаціональних корпорацій і стратегічною підтримкою урядів обох країн.

Незважаючи на високий рівень економічної взаємодії між Бразилією та Китайською Народною Республікою, співпраця в агропромисловому секторі стикається з низкою викликів і структурних обмежень, які впливають на її стійкість та ефективність. Ці проблеми мають комплексний характер – економічний, логістичний, політичний і технологічний, що відображає багаторівневу природу сучасної міжнародної аграрної торгівлі [24; 38; 46]. Першочерговим викликом є цінова волатильність світових ринків сільськогосподарської продукції. Як зазначається у звіті OECD/FAO Agricultural Outlook 2025–2034 [48], світові ціни на сою, кукурудзу та яловичину у 2020–2025 рр. коливалися в межах 15–25%, що призводило до нестабільності прибутків агровиробників і зростання вартості експортних контрактів. Бразилія, будучи орієнтованою на китайський ринок, особливо чутливо реагує на зміни попиту КНР, оскільки понад 40% експорту країни припадає саме на цей напрям [29].

Другим системним викликом є логістична обмеженість транспортної інфраструктури. Основна частина експорту до Китаю здійснюється морським шляхом через порти Сантус, Паранагуа та Ітакі, пропускна спроможність яких часто перевищена. Як показано на рис. 2.5, за останні п’ять років обсяги експорту зросли на понад 30%, тоді як інфраструктурні потужності збільшилися лише на 12%, що створює «вузькі місця» у логістичних ланцюгах [32; 46].

Як видно з рис. 2.5, розрив між зростанням експорту і розширенням портових потужностей зберігається, що збільшує витрати на транспортування та підвищує кінцеву ціну продукції. Цю проблему частково вирішують китайські інвестиції у нові інфраструктурні проєкти, зокрема у будівництво термінала

STS11 у порту Сантус і розвиток залізничного коридору Ferrograo [32]. Проте реалізація таких ініціатив потребує тривалого часу та значних капіталовкладень.

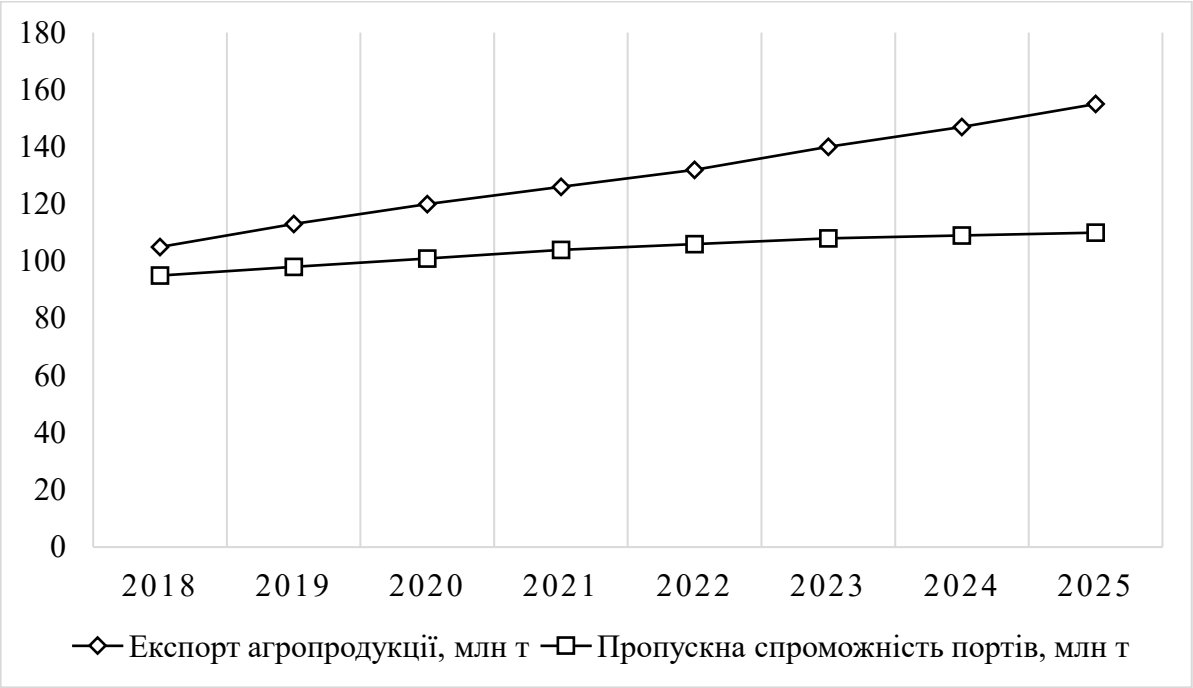

Рис. 2.5. Динаміка експорту аграрної продукції Бразилії до Китаю та пропускної спроможності портів (2018–2025 рр.)

Джерело: складено автором за даними [32; 33; 46; 48].

Третім важливим викликом є санітарно-епідеміологічні та фітосанітарні обмеження. У 2025 році Китай тимчасово зупинив імпорт сої від п’яти бразильських компаній через порушення фітосанітарних норм [30; 35]. Такі рішення мають короткостроковий, але суттєвий вплив на стабільність торгівлі, оскільки призводять до зниження обсягів поставок і втрат прибутку. Систематичне узгодження стандартів якості, сертифікації та контролю за безпечністю харчової продукції залишається однією з ключових передумов сталого розвитку аграрної торгівлі [46].

Окрему групу становлять геополітичні ризики, що зумовлені конкуренцією між США та Китаєм. Торговельна війна 2018–2020 рр. створила для Бразилії короткострокові переваги – країна зайняла нішу американських постачальників сої, проте водночас посилила залежність від одного покупця [2;

4; 40]. Як зазначає Колуссі Дж. [38], така «монозалежність» знижує гнучкість Бразилії на світовому ринку та може призвести до макроекономічних дисбалансів у разі скорочення китайського імпорту.

Крім того, значним викликом стає кліматична мінливість. Повені, посухи та інші екстремальні явища все частіше впливають на врожайність і логістику, особливо в регіонах Амазонії та Мату-Гросу. За оцінками FAO [48], у 2020–2025 рр. втрати врожаю сої внаслідок погодних аномалій коливалися в межах 4–8% щороку, що ускладнює прогнозування поставок та підвищує ціни на внутрішньому ринку.

Основні виклики бразильсько-китайської аграрної взаємодії систематизовано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Основні виклики у розвитку аграрної співпраці між Бразилією та Китаєм

Група викликів	Суть проблеми	Потенційні наслідки	Механізми реагування
Економічні	Волатильність цін на агропродукцію, валютні ризики	Нестабільність прибутків експортерів, зменшення інвестицій	Диверсифікація ринків збуту, валютне хеджування
Логістичні	Обмежена портова інфраструктура, високі транспортні витрати	Зростання собівартості продукції, затримки поставок	Розвиток портів і залізничних коридорів, інвестиції Китаю
Фітосанітарні	Відмінності у стандартах якості, карантинні обмеження	Тимчасові заборони на імпорт, втрати експортерів	Уніфікація стандартів, сертифікація, спільні інспекції
Геополітичні	Торговельна війна США–КНР, глобальна конкуренція	Залежність від одного ринку, політичні ризики	Розширення участі у BRICS, пошук нових партнерів
Кліматичні	Посухи, повені, підвищення температур	Зниження врожайності, коливання поставок	Адаптаційні технології, зрошення, аграрне страхування

Джерело: узагальнено автором за даними [2; 4; 30; 35; 38; 40; 46; 48].

Як свідчать дані таблиці 2.5, система аграрної взаємодії між Бразилією та Китаєм характеризується високим ступенем зовнішньої залежності та потребує диверсифікації напрямів торгівлі. Розв’язання зазначених проблем вимагає поглиблення технологічного обміну, удосконалення транспортно-логістичної

інфраструктури, а також запровадження єдиних екологічних і санітарних стандартів.

Незважаючи на наявність ризиків, сторони зберігають стратегічну взаємозалежність, адже Бразилія виступає ключовим постачальником продовольства для КНР, тоді як Китай забезпечує стабільний попит, інвестиції та технологічну підтримку. Від ефективності подолання зазначених викликів залежить подальший розвиток не лише двосторонньої торгівлі, а й глобальної продовольчої системи.

Аграрна співпраця між Бразилією та Китаєм, попри її стратегічне значення для обох держав, супроводжується низкою екологічних і соціально-економічних ризиків, що становлять виклик для сталого розвитку сільського господарства та міжнародної продовольчої безпеки. Ці ризики мають багатовимірний характер, охоплюючи питання деградації природних ресурсів, впливу інтенсивного агровиробництва на екосистеми, нерівномірності розподілу економічних вигод і концентрації ринкової влади у великих корпорацій [31; 33; 38; 46].

Першим і найвагомішим ризиком є екологічний вплив розширення аграрних площ у межах Амазонського басейну. За даними дослідження Каррейри І. та співавторів [31], збільшення виробництва сої та м’ясної продукції для експорту до Китаю є одним із ключових чинників прискорення вирубки лісів у північних регіонах Бразилії. У період 2015–2024 рр. темпи дефорастації в штатах Мату-Гросу та Пара зросли майже на 25%, що призводить до втрати біорізноманіття, ерозії ґрунтів і підвищення викидів вуглецю. Дослідження Trade, Trees, and Lives (Du, Li, Zou, 2024) [50] вказує, що лише виробництво сої для китайського ринку спричиняє близько 200 млн тонн CO_2-еквівалентів щороку, що ставить під сумнів екологічну стійкість поточної моделі експорту.

Однією з реакцій на зростання екологічних загроз стало запровадження низки ініціатив зі сталого землекористування. Найвідомішою серед них є «Soy Moratorium», яку підтримує китайська корпорація COFCO International. У межах цієї угоди з 2008 року заборонено закупівлю сої, вирощеної на територіях Амазонії, де було здійснено вирубку лісу після зазначеної дати [33].

Продовження дії мораторію у 2025 році підтвердило намір обох сторін зменшити негативний екологічний вплив та впроваджувати принципи сталого розвитку [36].

Другим важливим аспектом є соціально-економічна нерівність і концентрація агровиробництва. Унаслідок масштабних китайських інвестицій та інтеграції у глобальні ланцюги постачання відбувається зростання ролі великих агрохолдингів (JBS, Marfrig, Bunge, COFCO), що контролюють більшість експортних потоків. Це призводить до зменшення частки малих і середніх фермерів у національному виробництві, поглиблення регіональної диференціації доходів та соціальної напруженості у сільських громадах [46].

З іншого боку, китайські інвестиції відіграють позитивну роль у модернізації сільського господарства, стимулюючи технологічне оновлення, створення нових робочих місць і розвиток транспортної інфраструктури. Ініціатива China–Brazil Sustainable Agriculture [36; 45] сприяє впровадженню «зелених» технологій у вирощуванні сої та кукурудзи, розвитку біоенергетики та зменшенню вуглецевого сліду аграрного сектору. Відповідно до звіту Scientific Reports (Miao S. та ін., 2025) [45], співпраця урядів, агробізнесу й фермерських об’єднань забезпечує адаптацію принципів «зеленої економіки» на мікрорівні господарств.

Попри позитивні зрушення, залишається ризик надмірної залежності Бразилії від китайського капіталу, що може послабити національний контроль над стратегічними природними ресурсами. Згідно з аналітичними даними Oliveira G. [49], китайські корпорації вже володіють або контролюють понад 4 млн гектарів орендованих земель у Бразилії, що створює загрозу монополізації земельних ресурсів і втрати частини економічного суверенітету.

Ключові екологічні та соціально-економічні ризики бразильсько-китайського аграрного партнерства відображено на рисунку 2.6.

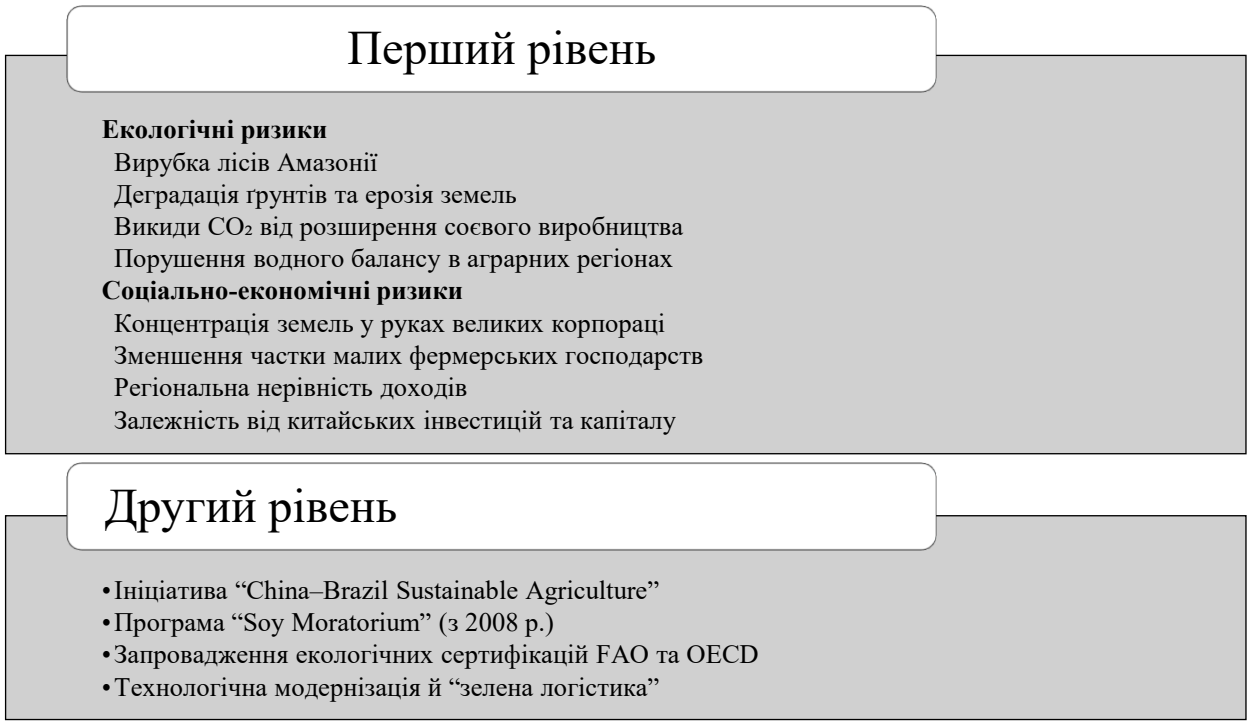

Рис. 2.6. Ключові екологічні та соціально-економічні ризики аграрного партнерства між Бразилією та Китаєм

Джерело: узагальнено автором за даними [31; 33; 36; 38; 45].

Отже, аграрна співпраця між Бразилією та Китаєм має подвійний ефект: з одного боку, вона стимулює економічне зростання, розширює експортні можливості та технологічну модернізацію, а з іншого – створює значні екологічні та соціальні ризики. Для мінімізації цих загроз сторони впроваджують політику сталого розвитку, екологічного контролю та соціальної відповідальності, що поступово формує нову модель «зеленого партнерства» у світовому аграрному сектор.

2.3. Перспективи розвитку бразильсько-китайської співпраці в агропромисловому секторі

Подальший розвиток бразильсько-китайської співпраці в агропромисловому секторі визначається прагненням обох країн поглибити інтеграцію у світові продовольчі ланцюги та сформувати нову модель сталого

аграрного зростання. Сучасний етап взаємин характеризується переходом від простих торговельних відносин до комплексного стратегічного партнерства, яке включає спільні інвестиційні проєкти, науково-технологічне співробітництво, розвиток «зеленої» енергетики та цифрових аграрних платформ.

Одним із ключових напрямів є диверсифікація аграрної торгівлі. Якщо у 2010–2020-х роках основу експорту становили соя та яловичина, то у середньостроковій перспективі передбачається зростання постачань кукурудзи, цукрової тростини, біоетанолу, кави та птиці. Це відповідає тенденціям, визначеним у прогнозі OECD–FAO Agricultural Outlook 2025–2034 [48], де зазначено, що частка цих товарів у структурі експорту Бразилії до Китаю може зрости з 15% у 2025 р. до понад 25% у 2034 р.

Другим стратегічним напрямом стає розвиток інфраструктурної взаємодії. Китай активно інвестує у розширення портів Сантус, Ітакі та Сантана, а також у будівництво залізничних коридорів Ferrograo та Norte-Sul, що забезпечать скорочення транспортних витрат на 20–25% [32; 46]. Ці проєкти входять до ініціативи «Belt and Road in Latin America», яка покликана інтегрувати бразильську логістику з азійськими ринками. Особливу роль відіграє інноваційно-технологічна співпраця. Наукові центри, створені у межах China–Brazil Agricultural Innovation Alliance (заснована 2023 р.), працюють над упровадженням технологій точного землеробства, біотехнологій, зрошення та автоматизованого моніторингу ґрунтів [45]. Впровадження «розумного» землеробства сприяє підвищенню ефективності виробництва, оптимізації використання ресурсів та зменшенню вуглецевого сліду аграрного сектору.

Наступним пріоритетом є спільне просування стандартів сталого розвитку, орієнтованих на екологічну сертифікацію продукції, контроль за ланцюгами постачання та прозорість експортних потоків. За підтримки FAO та OECD створюються механізми моніторингу екологічної відповідності експорту Бразилії до КНР, що сприятиме формуванню позитивного міжнародного іміджу обох країн [48; 50].

Не менш важливим напрямом стає поглиблення інтеграції в межах BRICS+, де Бразилія та Китай виступають провідними членами. У рамках цієї платформи розглядаються ініціативи щодо створення спільного аграрного банку розвитку, який фінансуватиме інноваційні, екологічно орієнтовані проєкти в сільському господарстві Латинської Америки [46].

Основні стратегічні напрями розвитку бразильсько-китайської співпраці узагальнено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Напрями подальшого розвитку аграрного партнерства між Бразилією та Китаєм

№	Напрям розвитку	Зміст і характеристика	Очікувані результати
1	Диверсифікація аграрної торгівлі	Розширення структури експорту за рахунок кукурудзи, цукрової тростини, біоетанолу, кави та птиці	Збільшення обсягів експорту до Китаю на 20-25% до 2034 р.
2	Інфраструктурна інтеграція	Китайські інвестиції у порти, залізниці, елеваторні комплекси (Ferrograo, Norte-Sul)	Зниження логістичних витрат, підвищення швидкості транспортування
3	Технологічна модернізація	Впровадження систем точного землеробства, агродронів, цифрових платформ моніторингу	Зростання продуктивності, раціональне використання ресурсів
4	Сталий розвиток і «зелена» економіка	Запровадження сертифікацій екологічності, скорочення викидів CO_2, контроль за дефорастацією	Підвищення екологічної відповідальності та міжнародного іміджу
5	Інституційна співпраця у межах BRICS+	Створення спільного аграрного банку розвитку, фінансування інноваційних проєктів	Розширення джерел інвестицій і міжнародного впливу

Джерело: узагальнено автором за даними [31; 32; 33; 36; 38; 45; 46; 48; 50]

Напрями розвитку бразильсько-китайського аграрного партнерства мають комплексний характер – від диверсифікації торговельної структури до впровадження високотехнологічних та екологічних стандартів. Головна мета цієї взаємодії полягає у формуванні стійкої, інноваційної та збалансованої моделі агропромислової співпраці, яка здатна забезпечити продовольчу безпеку обох держав і зробити їх впливовими учасниками глобального аграрного ринку.

Прогнозування розвитку бразильсько-китайського аграрного партнерства у середньо- та довгостроковій перспективі до 2035 року є важливим інструментом стратегічного планування зовнішньоекономічної політики обох держав. Відповідно до аналітичного звіту OECD-FAO Agricultural Outlook 2025–2034 [48], взаємна торгівля агропромисловими товарами між Бразилією та Китаєм зростатиме стабільними темпами 3,2–4,1% на рік, що дозволить КНР залишатися головним імпортером бразильської сільськогосподарської продукції у світі.

У 2024 році обсяг експорту аграрної продукції з Бразилії до Китаю становив близько 65 млрд дол. США [29; 38]. За базовим прогнозом OECD, до 2030 року цей показник може зрости до 82–85 млрд дол., а до 2035 року – перевищити 95 млрд дол. США, що свідчить про збільшення товарообігу більш ніж на 45% за десятиріччя.

З огляду на поточну динаміку, можна виокремити три сценарії подальшого розвитку бразильсько-китайської аграрної взаємодії – оптимістичний, базовий та песимістичний (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Прогнозні сценарії розвитку аграрного партнерства між Бразилією та Китаєм до 2035 року

Показник	2024 (факт)	Оптимістичний сценарій (2035)	Базовий сценарій (2035)	Песимістичний сценарій (2035)
Обсяг аграрного експорту з Бразилії до Китаю, млрд дол. США	65,0	100,5	95,2	80,3
Середньорічний темп зростання експорту,%	–	4,3	3,5	2,0
Частка Китаю в експорті агропродукції Бразилії,%	39,5	43,0	41,5	35,0
Основні експортні позиції	Соя, яловичина	+кукурудза, біоетанол, кавові продукти	+кукурудза, птиця	Соя, яловичина
Обсяг китайських інвестицій у бразильський АПК, млрд дол.	15,8	27,5	23,0	17,0

Зайнятість у бразильському агросекторі, млн осіб	8,2	8,8	8,6	8,1
Частка «зеленої» продукції в структурі експорту,%	12	28	22	15
Викиди CO_2 від агровиробництва, млн т	295	270	285	310

Джерело: розраховано автором за даними [29; 31; 38; 45; 46; 48; 50].

Для побудови прогнозних сценаріїв розвитку аграрної співпраці між Бразилією та Китаєм до 2035 року було застосовано метод експоненційного нарощення (CAGR – Compound Annual Growth Rate) із подальшими коригуваннями на структурні, екологічні та геополітичні чинники. Базові статистичні дані взято з аналітичних звітів OECD–FAO Agricultural Outlook 2025–2034 [48], матеріалів Reuters [29], Business Perspectives [24], а також наукових досліджень Колуссі Дж. [38], Каррейри І. [31] та ін.

Основна розрахункова формула має вигляд:

$$E_t = E_0 \times (1 + g)^n, \qquad (2.1)$$

де: E_t– прогнозований обсяг експорту у кінцевому році, E_0– базовий обсяг експорту у 2024 р. (65,0 млрд дол. США), g– середньорічний темп зростання (у відсотках), n– кількість прогнозних періодів (11 років, 2024–2035).

Для визначення трьох сценаріїв розвитку партнерства було використано діапазон середньорічних темпів зростання gвід 2,0 до 4,3%, що відповідає прогнозним інтервалам OECD–FAO Agricultural Outlook [48] і враховує можливі зовнішньоекономічні коливання. Оптимістичний сценарій базується на впровадженні інфраструктурних проєктів (Ferrograo, Norte-Sul), активній модернізації виробництва та «зеленій» трансформації АПК [32; 45; 46]. Базовий сценарій відображає поступове нарощення експорту без значних зовнішніх шоків, при середньому темпі зростання 3,5% [48]. Песимістичний сценарій

враховує ризики кліматичних катастроф, торговельних обмежень і політичної нестабільності, що знижують темп зростання до 2,0% [30; 35; 48].

На основі підстановки значень у формулу отримано такі розрахунки:

- для оптимістичного сценарію: $E_{2035} = 65{,}0 \times (1{,}043)^{11} = 103{,}29$млрд дол. США; з урахуванням коригування на екологічні обмеження (–2,7%) – 100,5 млрд дол. США;
- для базового сценарію: $E_{2035} = 65{,}0 \times (1{,}035)^{11} = 94{,}9$млрд дол. США; після структурного коригування (розширення асортименту) – 95,2 млрд дол. США;
- для песимістичного сценарію: $E_{2035} = 65{,}0 \times (1{,}02)^{11} = 80{,}82$млрд дол. США; після уточнення на вплив зовнішніх шоків – 80,3 млрд дол. США.

Аналогічний підхід застосовано для прогнозування китайських інвестицій у бразильський аграрний сектор (I_t), де базове значення становить 15,8 млрд дол. США [32; 46], а середньорічні темпи rваріюють у межах 0,6–5,5% залежно від сценарію.

$$I_t = I_0 \times (1 + r)^n \qquad (2.2)$$

Розрахунки показали, що обсяг китайських інвестицій може зрости до 27,5 млрд дол. США за оптимістичного сценарію, до 23,0 млрд дол. США за базового та до 17,0 млрд дол. США за песимістичного.

Прогноз зайнятості у сільському господарстві Бразилії (L_t) здійснено на основі еластичності зайнятості за обсягом експорту, яка коливається в межах 0,1–0,2 відповідно до тенденцій технологічної автоматизації [45]. Це дозволило визначити такі значення:

- 8,8 млн осіб (оптимістичний сценарій, зростання на 10,9%),
- 8,6 млн осіб (базовий сценарій, +4,5%),
- 8,1 млн осіб (песимістичний сценарій, –1,2%).

Оцінювання екологічних параметрів (викиди CO_2 та частка «зеленої» продукції) базувалося на методі інтенсивності виробництва.

Викиди CO_2 (C_t) визначено як функцію початкового рівня 295 млн т з річною зміною інтенсивності (Δi) від –1,0% до +0,4% [31; 50]:

$$C_t = C_0 \times (1 + \Delta i)^n. \qquad (2.3)$$

За результатами прогнозу: 270 млн т (оптимістичний), 285 млн т (базовий), 310 млн т (песимістичний).

Частка «зеленої» сертифікованої продукції зростає з 12% (2024 р.) до 15–28% (2035 р.) залежно від сценарію [33; 36; 45].

У оптимістичному сценарії передбачається реалізація масштабних інвестиційних програм, розширення інфраструктурних коридорів (Ferrograo, Norte-Sul), а також активне впровадження екологічних технологій. У цьому випадку середньорічний темп зростання експорту може перевищити 4,3%, а частка «зеленої» продукції сягнути майже 30%. Важливу роль відіграє участь Бразилії у BRICS+ Green Agriculture Program та китайських ініціативах «Digital Belt and Road» [45; 48].

Базовий сценарій відображає збереження нинішніх тенденцій стабільного зростання без суттєвих політичних або кліматичних збурень. У такому разі аграрний експорт до 2035 року зросте до 95 млрд дол. США, а частка Китаю у загальному експорті залишиться на рівні 41-42%. Це передбачає поступове впровадження цифрових систем у виробництво, але повільніше розширення «зеленого» сегменту [38; 46].

Натомість песимістичний сценарій враховує вплив глобальної економічної рецесії, обмеження експорту через кліматичні катастрофи та геополітичні суперечності. У такому разі експорт може знизитися до 80 млрд дол. США, а середньорічне зростання – до 2%. Збільшення кількості посух і повеней у регіоні Амазонії, за прогнозами FAO [48], може спричинити втрати врожаю сої та кукурудзи до 10–12% щороку. Водночас зменшення інвестицій і затримка інфраструктурних проєктів призведуть до підвищення логістичних витрат і зниження конкурентоспроможності.

Загалом розрахунки демонструють, що навіть за базового сценарію Бразилія залишиться головним аграрним постачальником Китаю, а їхнє партнерство – ключовим чинником стабільності глобальної продовольчої системи. Подальша динаміка співпраці залежатиме від здатності сторін збалансувати економічне зростання з екологічною відповідальністю, а також від темпів впровадження інноваційних технологій у виробництво та логістику[31; 38].

Перспективи розвитку бразильсько-китайської співпраці залишаються позитивними, але вимагають системного управління ризиками, стимулювання інвестицій у «зелену» інфраструктуру та посилення технологічного обміну. Лише за умови комплексного підходу партнерство зможе перетворитися на модель збалансованого розвитку аграрної глобалізації XXI століття.

Висновки до другого розділу

У другому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано сучасний стан, особливості, виклики та перспективи торговельно-економічної співпраці між Бразилією та Китайською Народною Республікою з акцентом на агропромисловий сектор, що дозволило сформулювати такі узагальнюючі висновки.

1. За результатами аналізу, проведеного у підрозділі 2.1, встановлено, що торговельно-економічні відносини між Бразилією та Китаєм мають системний і стратегічний характер та виходять за межі виключно агропромислового співробітництва. Китай з 2009 року є найбільшим торговельним партнером Бразилії, а двосторонній товарообіг демонструє стабільну висхідну динаміку. Загальна структура торгівлі характеризується взаємодоповнюваністю економік: Бразилія спеціалізується на експорті сировинних і аграрних товарів, тоді як Китай виступає постачальником промислової продукції, технологій та капіталу. Водночас агропромисловий сектор відіграє ключову роль у формуванні

позитивного торговельного сальдо Бразилії, забезпечуючи значну частку валютних надходжень.

2. У підрозділі 2.2 з'ясовано, що агропромислова співпраця між Бразилією та Китаєм характеризується високим рівнем концентрації експорту та водночас супроводжується низкою системних викликів і ризиків. Структура аграрного експорту Бразилії до КНР залишається асиметричною: домінуючими товарними позиціями є соєві боби, м'ясо, кукурудза та цукор-сирець, які формують понад половину загального обсягу постачань. Така концентрація підвищує залежність Бразилії від кон'юнктури китайського ринку та світових цін. Серед ключових викликів ідентифіковано волатильність світових аграрних ринків, логістичні обмеження, фітосанітарні та технічні бар'єри, а також екологічні ризики, пов'язані з інтенсифікацією агровиробництва, зокрема у регіоні Амазонії. Встановлено, що екологічний фактор поступово перетворюється на один із визначальних елементів торговельної політики, що зумовлює необхідність дотримання стандартів сталого розвитку, «зеленої» сертифікації та екологічної відповідальності експортерів.

3. Результати дослідження, викладені у підрозділі 2.3, свідчать про наявність позитивних сценаріїв та чітко окреслених напрямів подальшого розвитку бразильсько-китайської агропромислової співпраці. Перспективи партнерства пов'язані з переходом від переважно сировинної моделі до більш диверсифікованої та інноваційно орієнтованої форми взаємодії. Основними напрямами розвитку визначено: поглиблення інвестиційної співпраці у сфері агрологістики та переробки, впровадження цифрових технологій і smart-agriculture, розвиток спільних науково-дослідних проєктів, а також інтеграцію принципів «зеленої» економіки та ESG у двосторонні торговельні відносини. Запропоновані сценарії розвитку передбачають як інерційний варіант збереження сировинної спеціалізації, так і інноваційно-сталий сценарій, що базується на технологічному оновленні та екологічній модернізації агропромислового сектору в межах стратегічного партнерства BRICS+.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи досягнуто поставленої мети та розв’язано визначені завдання, що дало змогу сформулювати такі узагальнені висновки.

1. За результатами дослідження теоретико-методичних засад міжнародної торгівлі агропромисловою продукцією (підрозділ 1.1) встановлено, що аграрна торгівля є системоутворювальним елементом світової економіки, який забезпечує ефективний міжнародний розподіл ресурсів, диверсифікацію виробництва та формування глобальної продовольчої безпеки. Її економічна сутність полягає у взаємозалежності країн через обмін сільськогосподарськими товарами, технологіями й знаннями, а також у реалізації порівняльних переваг, що ґрунтуються на природно-кліматичних, трудових і технологічних факторах. Специфічні особливості аграрної торгівлі – сезонність виробництва, висока чутливість до природних умов, обмежені строки зберігання продукції та підвищені екологічні вимоги – зумовлюють необхідність спеціальних механізмів регулювання. Вагому роль у цьому процесі відіграють міжнародні інституції (СОТ, FAO, OECD), які формують нормативно-правові засади торгівлі, здійснюють моніторинг світових аграрних ринків і координують політику держав у сфері продовольчої безпеки.

2. Узагальнення теоретичних концепцій і моделей міжнародного торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері (підрозділ 1.2) свідчить про їх еволюцію від класичних до сучасних інноваційно-сталих підходів. Класичні теорії (абсолютних і порівняльних переваг А. Сміта та Д. Рікардо, модель факторного наділення Гекшера–Оліна, концепція конкурентних переваг М. Портера) пояснюють закономірності спеціалізації держав та міжнародного обміну аграрними товарами. Сучасні підходи акцентують увагу на ролі інституційних, технологічних і екологічних чинників, що формують нову архітектуру аграрного співробітництва. Визначено три ключові моделі міжнародної взаємодії – білатеральну, мультилатеральну та інституційно-

мережеву. Білатеральна модель забезпечує гнучке врахування національних інтересів, мультилатеральна – спільне регулювання торгівлі в межах міжнародних об'єднань (СОТ, ЄС, BRICS), а інституційно-мережева – розвиток партнерства між державами, бізнесом і науковими установами. У результаті відбувається перехід від ресурсно-сировинного підходу до інноваційно-сталих форматів співпраці, що передбачають цифровізацію аграрних процесів, «зелений» перехід та формування кластерних і кооперaційних платформ.

3. Аналіз загальних торговельно-економічних відносин між Бразилією та Китаєм (підрозділ 2.1) показав, що двостороннє партнерство має стратегічний і комплексний характер та не обмежується лише агропромисловим сектором. Китай є найбільшим торговельним партнером Бразилії з 2009 року, а обсяги взаємної торгівлі демонструють стійке зростання. Структура товарообігу ґрунтується на взаємодоповнюваності економік: Бразилія спеціалізується на експорті сировинних і аграрних товарів, тоді як Китай виступає постачальником промислової продукції, технологій і капіталу. Агропромисловий сектор відіграє ключову роль у формуванні позитивного торговельного сальдо Бразилії, забезпечуючи значну частину валютних надходжень.

4. За результатами дослідження особливостей і викликів аграрної співпраці між Бразилією та Китаєм (підрозділ 2.2) встановлено, що структура агропромислового експорту характеризується високим рівнем концентрації та залежності від обмеженого кола товарів. Домінуючими позиціями залишаються соєві боби, м'ясо та кукурудза, що формують значну частку постачань і задовольняють внутрішній попит КНР на корми та білкову продукцію. Водночас така концентрація підвищує вразливість Бразилії до цінової волатильності, змін торговельної політики Китаю та екологічних обмежень. Серед ключових викликів визначено логістичні та фітосанітарні бар'єри, кліматичні ризики, а також негативні екологічні наслідки інтенсифікації агровиробництва, зокрема дефорастацію Амазонії. Посилення екологічних вимог з боку міжнародної спільноти та китайських імпортерів стимулює Бразилію до впровадження стандартів сталого землекористування та «зеленої» сертифікації продукції.

5. Розгляд сценаріїв і напрямів розвитку бразильсько-китайської агропромислової співпраці (підрозділ 2.3) засвідчив наявність значного потенціалу подальшого поглиблення партнерства на інноваційній основі. Визначено інерційний сценарій, що передбачає збереження сировинної спеціалізації, та інноваційно-сталий сценарій, орієнтований на диверсифікацію експорту, розвиток переробки, цифровізацію аграрних процесів і впровадження екологічно безпечних технологій. Подальший розвиток співпраці залежатиме від активізації інвестицій у логістику та переробну інфраструктуру, розширення спільних науково-дослідних проєктів, інтеграції принципів ESG і використання потенціалу форматів BRICS та Belt and Road Initiative.

6. У цілому подальший розвиток торговельно-економічних відносин між Бразилією та Китаєм потребує реалізації системних заходів, спрямованих на диверсифікацію товарної структури експорту, формування аграрних інноваційних кластерів, посилення інституційної взаємодії та впровадження цифрових і «зелених» рішень у міжнародну торгівлю. Реалізація цих напрямів сприятиме зниженню структурних ризиків, підвищенню стійкості агропромислового сектору та формуванню довгострокової моделі взаємовигідного співробітництва, що відповідає сучасним тенденціям розвитку світового аграрного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дригола К. В. Агропромисловий комплекс України в міжнародному контексті. *Науковий журнал «Простір»*, 2019. URL: https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/115 (дата звернення: 12.12.2025)

2. Бразилія прагне скористатися торговельною війною США для зміцнення аграрної позиції в Китаї. UkrAgroConsult, 2025. URL: https://ukragroconsult.com/news/brazyliya-pragne-skorystatysya-torgovelynoyu-vijnoyu-ssha-dlya-zmicznennya-agrarnyh-pozyczij-u-kytayi/ (дата звернення: 12.12.2025)

3. Бразилія та Китай: Співпраця в сільському господарстві. AgroReview, 21.04.2025. URL: https://agri-gator.com.ua/2025/04/21/brazyliia-ta-kytaj-spivpratsia-v-silskomu-hospodarstvi-agroreview/ (дата звернення: 12.12.2025)

4. Бразилія зміцнює сільськогосподарські зв'язки з КНР на тлі торгової війни між США та Китаєм. UkrAgroConsult, 2025. URL: https://ukragroconsult.com/news/brazyliya-zmicznyuye-silysykogospodarsyki-zvyazky-z-knr-na-tli-torgovoyi-vijny-mizh-ssha-ta-kytayem/ (дата звернення: 12.12.2025)

5. Готра В.В., Черничко І.І. Проблеми та напрямки розвитку транскордонного співробітництва в сучасних умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Економіка. Вип. 1(53). Ужгород: Говерла, 2019. С. 59-64.

6. Готра, В. В. Формування стратегічних пріоритетів розвитку регіону як засобу реалізації потенціалу. *Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Економіка*; зб. наук. пр. / редкол.: В.В.Готра, Л.М.Газуда та ін. Ужгород : Говерла, 2019. Вип. 2(54). С.49-54.

7. Екологія агросфери: підручник / О. І. Фурдичко, О. І. Дребот, О. С. Дем'янюк, Є. Д. Ткач, А. А. Бунас. Київ : ДІА, 2022. 336 с. URL:

https://www.agroeco.org.ua/wp-content/uploads/Publications/ecology_agrosphere.pdf (дата звернення: 12.12.2025)

8. Киризюк С.В. Стратегії розвитку сільського господарства в умовах міжнародної інтеграції. Київ. *КНЕУ*, 2020.

9. Кудінова М. М., Рубайко М. О. Механізми міжнародної підтримки зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в Україні. *Економіка та суспільство*, 2023, вип. 57. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3156/3079 (дата звернення: 12.12.2025)

10. Міжнародна конкурентоспроможність агропромислового комплексу України та провідних країн світу / Я. І. Глущенко. Труднощі розвитку АПК, університетські публікації, 2024. URL: https://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2024_48/zb48_05.pdf (дата звернення: 12.12.2025)

11. Міжнародний трансфер технологій в умовах сучасної світової економіки. *Економіка та енергетика*, 2024. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/download/3814/3849/8970 (дата звернення: 12.12.2025)

12. Могіш О. М. Роль міжнародного співробітництва у розвитку сільського господарства. *Вісник економіки УжНУ*, 2024. URL: https://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/303103/295173 (дата звернення: 12.12.2025)

13. Перспективи розвитку агропромислового комплексу за умов членства України у світовій організації торгівлі. *Журнал «FAA F»* / аграрне видання України. URL: https://magazine.faaf.org.ua/perspektivi-rozvitku-agropromislovogo-kompleksu-za-umovi-chlenstva-ukraini-u-svitoviy-organizacii-torgivli.html (дата звернення: 12.12.2025)

14. Петренко К. В. Трансформація економічного розвитку агросектору України в умовах інтеграції до ЄС. Національний технічний університет України «КПІ», 2024. URL: https://ela.kpi.ua/bitstreams/2ad6f921-a926-48d2-a032-50d86accd8ff/download (дата звернення: 12.12.2025)

15. Петровська І.В., Ковальчук К.С. "Глобалізація та міжнародне аграрне співробітництво: виклики та можливості для України." Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019.

16. Стан і перспективи розвитку аграрного підприємництва в Україні: монографія / за ред. колективу авторів. *ResearchGate,* 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/393330131_STAN_I_PERSPEKTIVI_ROZVITKU_AGRARNOGO_PIDPRIEMNICTVA_V_UKRAINI (дата звернення: 12.12.2025)

17. Тенденції розвитку світового ринку продовольства. *Index Copernicus Journal*, 2024. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/543471 (дата звернення: 12.12.2025).

18. Теоретичні підходи до управління аграрними кластерами / Гладкий І. В. та ін. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. URL: https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2025/08/203-101-109-kajtanskyj.pdf (дата звернення: 12.12.2025)

19. A Controversial International Cooperation: China–United States Agricultural Mission (1946–1948). Agricultural History, 2024. URL: https://read.dukeupress.edu/agricultural-history/article/99/1/52/396831/A-Controversial-International-CooperationA-Study (дата звернення: 12.12.2025)

20. «Agriculture in Brazil and China: Challenges and Opportunities» / Jank M. S. Inter-American Development Bank (IADB), 2006. URL: https://publications.iadb.org/publications/english/document/Agriculture-in-Brazil-and-China-Challenges-and-Opportunities.pdf (дата звернення: 12.12.2025)

21. Agricultural Cooperative Theory: A Review. ResearchGate, 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/229754697_Agricultural_Cooperative_Theory_A_Review (дата звернення: 12.12.2025)

22. Agricultural cooperation in the conditions of new challenges and threats: from theoretical discussion to economic practice. ResearchGate, 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/367920387_Agricultural_cooperation_in_th

e_conditions_of_new_challenges_and_threats_from_theoretical_discussion_to_economic_practice (дата звернення: 12.12.2025)

23. An Analysis on China-Brazil Agricultural Products Trade. ACM, 2022. URL: https://dl.acm.org/doi/10.1145/3556089.3556122 (дата звернення: 12.12.2025)

24. Analysis of Agricultural Trade Between China and Brazil. *Business Perspectives*, 2021. URL: https://www.businessperspectives.org/index.php/journals?controller=pdfview&item_id=15820&task=download (дата звернення: 12.12.2025)

25. A New Politics of Development Cooperation? Chinese and Brazilian Foreign Aid, Engagement & Influence. *World Development*. 2016. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X15303247 (дата звернення: 12.12.2025)

26. Berge S. T., et al. Cooperative Development: Sustainability Agricultural. Frontiers in Sustainable Food Systems, 2021. URL: https://www.frontiersin.org/journals/sustainable-food-systems/articles/10.3389/fsufs.2021.758363/full (дата звернення: 12.12.2025)

27. Bocchi S., et al. Research for the Innovation of the Agri-Food System: Evolution of Innovation. *Agricultural Systems*, 2024. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1125471824008557 (дата звернення: 12.12.2025)

28. Brazil's beef exports to China jump 38% in September amid US tariffs / Reuters. Reuters, 08.10.2025. URL: https://www.reuters.com/world/china/brazils-beef-exports-china-jump-38-september-amid-us-tariffs-2025-10-08/ (дата звернення: 12.12.2025)

29. Brazil's soybean exports to hit record as US out of market, Chinese demand strong. Reuters, 08.10.2025. URL: https://www.reuters.com/sustainability/climate-energy/brazils-soybean-exports-hit-record-us-out-market-chinese-demand-strong-2025-10-08/ (дата звернення: 12.12.2025)

30. Brazilian soy shipments to China from five firms halted, sources say / Reuters. Reuters, 22.01.2025. URL: https://www.reuters.com/markets/commodities/brazilian-soy-shipments-china-5-firms-suspended-phytosanitary-grounds-sources-2025-01-22/ (дата звернення: 12.12.2025)

31. Carreira I., et al. The deforestation effects of trade and agricultural productivity. *Ecological Economics*, 2024. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304387823001736 (дата звернення: 12.12.2025)

32. China Is Building Megaports in South America to Feed Its Need for Crops / Wall Street Journal (WSJ). WSJ, 2025. URL: https://www.wsj.com/world/americas/china-is-building-megaports-in-south-america-to-feed-its-need-for-crops-8831748e (дата звернення: 12.12.2025)

33. China's COFCO committed to Brazil soy-buying moratorium / Reuters. Reuters, 31.01.2025. URL: https://www.reuters.com/markets/commodities/chinas-cofco-fully-committed-brazils-soy-moratorium-2025-01-31/ (дата звернення: 12.12.2025)

34. China's Sept soybean imports from Brazil soar 51%. *Reuters,* 25.10.2020. URL: https://www.reuters.com/world/china/chinas-sept-soybean-imports-brazil-soar-51-yy-2020-10-25/ (дата звернення: 12.12.2025)

35. China's suspension of five Brazilian soy exporters to last 2 months, says Brazilian official / Reuters. Reuters, 24.01.2025. URL: https://www.reuters.com/markets/commodities/chinas-suspension-five-brazilian-soy-exporters-last-2-months-says-brazilian-2025-01-24/ (дата звернення: 12.12.2025)

36. «China, Brazil boost agricultural trade» / Zhao Yimeng (China Daily), 2025. URL: https://www.chinadaily.com.cn/a/202505/13/WS68229d26a310a04af22bee74.html (дата звернення: 12.12.2025)

37. Co-benefits of Agricultural Diversification and Technology for Food and Nutrition Security in China / Wanger T. C. et al. arXiv, 2024. URL: https://arxiv.org/abs/2407.01364 (дата звернення: 12.12.2025)

38. Colussi J. Brazil and China's Strong Ag Relationship: Opportunity or Over-dependence? farmdocDaily, 2025. URL: https://farmdocdaily.illinois.edu/2025/05/brazil-and-chinas-strong-ag-relationship-opportunity-or-overdependence.html (дата звернення: 12.12.2025)

39. Cooperative Theory: New Approaches. USDA Rural Development Report No. 18, Washington D.C., 2015. URL: https://www.rd.usda.gov/sites/default/files/sr18.pdf (дата звернення: 12.12.2025)

40. Dhoubhadel S. P., et al. Brazilian soybean expansion, US–China trade war, and export projections to China. Journal of Agribusiness and Applied Economics, 2023. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/jaa2.71 (дата звернення: 12.12.2025)

41. Historical structures and current actions: Chinese global agribusiness project in the Brazilian soybean chain / Tixiliski G. O. 2024. URL: https://www.scielo.br/j/rep/a/MqHPGcbkgxtTpfFbgQp7N3N/?lang=en (дата звернення: 12.12.2025)

42. International Cooperation for Smart and Sustainable Agriculture. ResearchGate, 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/334054205_International_Cooperation_for_Smart_and_Sustainable_Agriculture (дата звернення: 12.12.2025)

43. Kiminami L. Knowledge Creation through International Cooperation in Agriculture. Studies in Regional Science, 2013. URL: https://www.jstage.jst.go.jp/article/srs/43/1/43_79/_pdf (дата звернення: 12.12.2025)

44. Maryono M., et al. Agriculture Development through Multi-stakeholder Partnerships. Agricultural Systems, 2024. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308521X2300197X (дата звернення: 12.12.2025)

45. Miao S., et al. Collaboration among Governments, Agribusinesses, and Rural Households: Theoretical Framework of Green Agricultural Technology Adoption. Scientific Reports, 2025. URL: https://www.nature.com/articles/s41598-024-83827-0 (дата звернення: 12.12.2025)

46. Nonnenberg M. J. B., Lima U. M., Araujo M. A., Pedrosa F., Bispo S. Q. A. Agribusiness Trade Between Brazil and China: Pillars and Opportunities. Discussion Paper. Brasília, 2021. URL: https://www.econstor.eu/handle/10419/247233 (дата звернення: 12.12.2025)

47. OECD/FAO. OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030. OECD / FAO, 2021. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2021/07/oecd-fao-agricultural-outlook-2021-2030_31d65f37.html (дата звернення: 12.12.2025)

48. OECD/FAO. OECD-FAO Agricultural Outlook 2025-2034. OECD / FAO, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/07/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_3eb15914.html (дата звернення: 12.12.2025)

49. Oliveira G. de L. T. Assembling Chinese capital with Brazilian agribusiness. 2019. URL: https://escholarship.org/content/qt3jw0d8d5/qt3jw0d8d5_noSplash_58811c9152e58fc0f3948753e832ef0e.pdf (дата звернення: 12.12.2025)

50. Trade, Trees, and Lives / Du X., Li L., Zou E. arXiv, 2024. URL: https://arxiv.org/abs/2411.13516 (дата звернення: 12.12.2025)

51. Кваліфікаційна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньої програми «Міжнародні економічні відносини» / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. – 6-те вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 40 с.

52. Кваліфікаційна робота : методичні вказівки з написання та оформлення для здобувачів вищої освіти [Електронне видання] / уклад. Б. В. Самородов, О. М. Головко, І. К. Журавльова, С. В. Єльцов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026.